

Alija Isaković

LIJEVE PRIČE

LIJEVE PRIČE

Dragi moji slušaoci,

Ja sam ljevak i pričat ću vam samo lijeve priče. Pogledajte me! Pogledajte koliko mi je lijeva ruka ljevorukija od desne! Takva mi je i pamet – ljevoruka. Ja ću vam sada pričati, pričati. Hoću da se čuje muha. Hoću da se čuje sat u kuhinji. Hoću da se čuje šum vode u oluku. Hoću da se čuje češanje papagaja u kafezu, da se čuje kako prašina pada na obrisan parket. Hoću da se čuje mrak... I hoću da se ništa ne čuje. Samo...

Bila dva dječaka, Adi i Fari. To nisu njihova prava imena. Ko još danas nosi pravo ime! Staro, pomalo seljačko ime, teško ime na ramenima! Ime puno slova koja se danas teško izgovaraju. Ime pod kojim ne možeš hodati lagodno!... Adi i Fari su skraćena imena, dva ljupka imena koja je njihova majka pronašla u nekom stranskom filmu. Jupi!

Tu ste! Zinuli ste!...

Adi, ne diraj ga! Molim malo mira u ovoj lijevoj kući, u ovo gluho doba noći...

Vidim, blehnuli ste u mene kao riba kad zastane u akvariju, a voda joj nije promijenjena. A riba zijeva, hoće da umre bez svježeg vode, ali joj zijev pomaže da ne umre pred našim krupnim očima.

Mir, molim! Sada počinje ono glavno. Sada ću samo vama dvojici ispričati što se nikad nije dogodilo. Niti će se dogoditi. Niti se moglo dogoditi... Možda se moglo dogoditi u nekoj drugoj zemlji, na nekom drugom kontinentu. Kontinenti su veliki. Kontinent je kao...

Fari, dogovorili smo se!

Dakle, dakle, ovo se nije nikome dogodilo. Ja izmišljam. Gledajte kako izmišljam! Ljevoruko! Pogledajte moje naočari. Moju kosu ne tako razbarušenu kao nekad. Moju kretnju lijevom rukom prema nebu... Dotičem oblak, a drugom rukom milujem vašu tršavu kosu... Ja to samo vama tako. I nikome drugome. Nikad!... I kome bih sada, ovdje, u ovo lijevo

vrijeme?...

Mama je u pozorištu, reče Fari.

Ne prekidaj ga, reče Adi.

Šuti ti, Cviko!

Adi je nosio naočari, slične tatinim.

Mir!

Neka je mama u pozorištu, rekoh ja. Mama će doći.

Ti pričaj, mi ćemo zaspati, mama hoće doći...

Hoće.

Kad je mami premijera, dođe kasno iz premijere.

Uostalom, ja sam vas rodio. Zar Fari nije govorio da sam ga ja rodio?

Jesi, ali sutra sam plakao kad ode dan... a mama nije došla.

Sad si veliki!

Ugasi i pričaj, reče Adi. Neka se Fari prepadne.

Upalit ću malo svjetlo. Ovako, u redu?

Pričaj, već!

A noge vaše? A zubi?

Nismo. Joj!

Ne treba! Ma, tata!

Ništa! Pravac kupatilo! Pravac četkica za zube! Pravac tuš i voda!

Danas preskačemo...

Ako se ja pokrenem, onda ćemo hladnom vodom.

Danas imamo propust za pranje... Rekao si, reče Fari.

Rekao si, reče Adi.

Već si nas upričao, reče Fari.

O-kej! Večeras imate propust. To ne volim, ali – carska se ne poriče. Samo večeras. Jer...

Čistoća je pola zdravlja, a prljavština je druga polovina, rekoše sinovi. To je bila parola koju su oni razumijevali. I tata.

Dakle, počinje priča koja se nije nikada ispričala: Bila dva brata, Adi i Fari. Adi je imao mamu, a Fari tatu. I, ponekad, obratno. To jest, mama je glumila u velikom pozorištu i na televiziji, a tata je glumio doma, u kućnom pozorištu: kuhao mlijeko, drobio keks, razmazivao eurokrem. I svašta. Njegov radni sto bio je tamo, u onoj sobi, a mamino pozorište je u centru grada, u velikoj zgradi s velikim lusterima... Mama je tamo, noć je, gluho doba, ali tata je ovdje da vas čuva i da vam priča lijeve priče, prije spavanja. Tata je dobrodušni ljevjak.

Dobro, tatura, snizi ton! Pričaj.

Ne znam pričati. Eno kasete. Trnoružica. Adi, ubaci!

Nećemo kasetu!

Hoćete kasetu! To je moderno. Današnja lijepa djeca ne traže da im roditelji pričaju svoje priče i svojim glasom... Slušajte, sinovi, sokolići vrani, moj glas je hrapav, pun prijetnji, naređenja. Pun kratkih uskličnih rečenica poslije kojih slijede neke radnje.

Tatura, kreći mozak po priči!

A, ne! Ko rasteže žvake, ko guta crtice i stripove, ko ide u kinoteku na kaubojske filmove, ne može gutati moju priču: Bili djed i baka pa djed imao horoku a baka koku...

E, može!

E, ne može! Kakav je moj glas, ružan, a kakav glas ima Zike iz kasete!

Ne puštamo te, i dosta priče, reče Adi.

Sinovi su ležali – mlađi na donjem, a stariji na gornjem krevetu. Tata je sjedio na podu držeći rukama skupljena koljena.

Dobro, reče:

POŠLA KOKA NA PAZAR

Pošla Koka na pazar, ukaljala nožicu.

Tari, Grme, ovu nogu!

Neću!

Pričekaj se, jedan Grme, ja ću tebi Kozu dovest, neka tebe Koza brsti!

I dovede jednu Kozu:

Brsti, Kozo, ovaj Grm!

Neću.

Pričekaj se, jedna Kozo, ja ću tebi Vuka dovest, neka tebe Vuk pojede.

I dovede jednog Vuka:

Jedi, Vuče, ovu Kozu!

Neću!

Pričekaj se, jedan Vuče, ja ću tebi Selo dovest, neka tebe Selo bije.

I dovede jedno Selo:

Udri, Selo, ovog Vuka!

Neću!

Pričekaj se, jedno Selo, ja ću tebi Vatru dovest, neka tebe Vatra pali.

I dovede jednu Vatru:

Pali, Vatro, ovo Selo!

Neću!

Pričekaj se, jedna Vatro, ja ću tebi Vodu dovest, neka tebe Voda gasi.

I dovede jednu Vodu:

Gasi, Vodo, ovu Vatru!

Neću!

Pričekaj se, jedna Vodo, ja ću tebi Konja dovest, neka tebe Konj popije.

I dovede jednog Konja:

Pij, Konju, ovu Vodu!

Neću!

Pričekaj se, jedan Konju, ja ću tebi Sedlo dovest, neka tebe Sedlo tare.

I dovede jedno Sedlo:

Tari, Sedlo, ovog Konja!

Neću!

Pričekaj se, jedno Sedlo, ja ću tebi Miša dovest, neka tebe Miš izgrize.

/ dovede jednog Miša:

Grizi, Mišu, ovo Sedlo!

Neću!

Pričekaj se, jedan Mišu, ja ću tebi Mačku dovest, neka tebe Mačka pojede.

I dovede jednu Mačku:

Jedi, Mačko, ovog Miša!

Neću!

Pričekaj se, jedna Mačko, ja ću tebi Hrt dovest, neka tebe Hrt izjede:

I dovede jednog Hrt:

Jedi, Hrte, ovu Mačku!

Hoću!

Stade Hrt Mačku jesti,
stade Mačka Miša jesti,
stade Miš Sedlo gristi,
stade Sedlo Konja trati,
stade Konj Vodu piti,
stade Voda Vatru gasit,
stade Vatra Selo palit,
stade Selo Vuka biti,
stade Vuk Kozu jesti,
stade Koza Grm brstiti – ode Koka na pazar.

Tišina. Mukla tišina.

Tata: Ode Koka na pazar!

Adi šuti, Fari šuti.

Gledaju bijelo.

Dobro, dobro, reče Fari tiho i pomalo podmuklo: Kako će Mačka pojesti Miša kad je nju pojeo Hrt?

Tata zateže usne i zašilji bradu. Otvara usta, hoće nešto da kaže i sve zamuckuje.

Pa, ovaj, kako da vam sada objasnim, ovaj Hrt je tek počeo jesti Mačku... Znae, u tom trenutku Mačka je još živa i može jesti Miša.

Ali, rekao si stade?, dočeka Adi tatu s boka.

Stade jesti u ovoj priči znači: poče jesti. To je to.

Onda je Hrt sve njih pojeo, reče Fari otužno. On je Mačku, Mačka Miša... sve ih je pojeo

Hrt. Svi će stati u Hrtov trbuh.

Nije ta priča čemu, reče Adi.

Dobro, dobro, majka je u pravu. Ova priča ne valja. Ova priča je već dosadila. Adi, koliko si puta čuo ovu priču?

Milion miliona puta!

Dobro, idemo dalje.

Jupi!

Ide priča da se čuje cvrčak na ognjištu!

Molim?

Cvrčak na ognjištu, u mrklom mraku...

A-a, znam!

Dakle, idemo dalje!

Huraa!

Pst! Priča nije čokolada, priča nije da se jede, priča nije košulja džins, ali priča može da grije, može da ispuni uši, oči, srce... Priča može da uspava. Valja znati slušati... Tiho, tihonjko, tihonjko! Kako sam vam pričao ruske bajke kad je bio debeo snijeg u prozoru, vatra u radijatoru, bunda na čiviluku, sanke u hodniku, a čizme nisu još namazane kako treba!

Naše čizme od sedam milja!

Čizme od sedam milja, da odmah stignemo u Rusiju, gdje je snijeg toliko velik da sam se jednom golemo iznenadio. Bio sam još mlad i dugo sam jahao do Jasne Poljane, konj se umorio, posrće, ja sjašem, svežem konja za obližnji kolac, umotam se u bundu i legnem na snijeg...

Na snijeg?

Ničeg drugog nije bilo osim snijega dokle oči vide. I sam sam bio golemo umoran i dugo sam spavao, a kad sam se probudio – imao sam šta vidjeti – snijeg se otopio, ja ležim na ledini pred crkvom, a moj konj visi na zvoniku, svezan za vršak crkve, za onaj kolac što je virio iz snijega...

Spava li vam se?

Hajde još!

Idemo: Nije pošla Koka na pazar, nije ukaljala nožicu i nije tražila da joj Grm otare kal, da je tražila Grm bi to uradio, makar preko svoje volje, i nije tražila Kozu da pojede Grm, nije bilo razloga, a nije bilo ni Koza, gdje su danas Koze, ko zna?

Koze su u filmu, reče Fari.

Odlično! Dakle, nema Koza, nema mlijeka, nema Vuk šta da pojede i, na kraju krajeva, nema ni Vuka. Gdje je Vuk?

Vuk je u Crvenkapici, reče Fari, brzo.

Bleso, nije Vuk u Crvenkapici nego je Crvenkapica u Vuku, zatim, tu je lovac Luka...

Tako, nema Vuka. I ne treba nam Vuk u priči. Nema ni Sela. Lažem, ima Sela, ali Selo neće da bije Vuka, postoje ljudi zaduženi za taj posao. Sve je već raspoređeno. Nema ni Vatre da pali Selo, ni Vode da gasi Vatru, ni Konja da pije Vodu, ni Sedla da tare Konja, nema ni

Miša da gricka Sedlo, nema ni sedlara... A nema ni Mačke da pojede Miša.

Ima!

Ima na filmu. Ali ovo nije film. Ovo nije ni priča. Ovo je samo da znate da nema što nema. Otkud Hrt? Ko je još vidio Hrta?

Ima Hrt u crtićima, reče Adi.

Dobro, ali Hrt ne može doći iz crtanog fima u priču. U priču se dolazi sa sela, iz šuma. iz gora, iz mora. Što bude u crtanom – bude. I to se potroši!

Lagiš, tatura, ako se potroši, kupi video i taj se neće potrošiti!

Dobro, video! Toliko je to skupo da bi ga trebalo pisati velikim slovima. U koga si ti video video?

To je ekavski, pohvali se Adi.

Bravo! To je ekavski.

Adi podiže dva kažiprsta uvis, kao igrači kad daju gol. Dječaci su već sjedili na krevetima i očekivali nastavak.

Uvucite se, ispružite se, ako mama bahne, odoh ja na pazar!

Kad smo bili u Beogradu, ti si govorio: belo, mleko, a kad smo bili na Kalemegdanu i kad smo susreli onu ženu rekao si: Beograd je devan grad!

Samo sam se trudio da govorim kao Beograđani.

Nisam baš najbolje znao. Ona žena mi je objasnila da se ne kaže devan grad, već divan! To je zafrkana stvar. I Beograđanin, kad iznenada dođe u Sarajevo, kaže prijepelica umjesto prepelica, a jedan me neki dan pitao na Baščaršiji "Da li mi je kravata dobro svijezana! Ja sam rekao "Devno!" i obojica smo se smijali našem neznanju i nepoznavanju. Smijali smo se do Kozije ćuprije.

Tatura, provaljuješ, reče stariji.

Dosta je bilo. Zaista. Eno vam Mačak u čizmama, ja odoh! Mlađi nešto opsova. Ne smijem ponoviti šta je opsovao. Omaklo mu se. Onda je rekao:

Sad ću ti pokvariti tu kasetu od pod.

Fari, nećeš to dirati. Već si to kvario. To košta đavo i još pola đavola.

Baš me briga, reče Fari važno.

Djeco, morate se navikavati na kasete. Kasete može zamijeniti tatu i mamu.

Mamu može, ali tatu ne može, reče Adi.

Pa, kako to? Šta sam ja ovdje?

Ti si živi pisac, reče Adi. To je rekao pomalo ponosan, pomalo posprdan.

Tata odmahnu glavom i počeo brisati naočari:

Dobro: živi pisac, pa šta? Imam li ja pravo živjeti? Nema mame i mene ste najahali do pola noći. Nisam ja Napoleon da me jašu vlastita djeca! Ne mogu se s vama valjati po podu. Bole me kosti! Ćiha, Ćiha, sve četiri krute!... Sve me boli. Vrat me boli od današnjega gombanja. Koljena me bole... Vi ne znate šta je to lumbago...

Lumbago su leđa kad su najvažnija na tijelu.

Lijepo od vas. Dosta sam danas pričao. I večeras.

Danas nisi ništa pričao, reče Fari. Samo si se zaknjigio u toj sobi...

Zaknjigio! Vi samo izmišljate nove riječi kojima ćete me dotući. Ta, i ja imam nekakva prava i neko vrijeme za sebe. Nekakav sam pisac.

Jesi! Pričaj svoju priču.

Tata protrlja koljena, protrlja ruke i protrlja svoje umorne oči.

Pažnja, ide kasete! Prvo Zike i njegova pjesmica.

Nećemo više da gutamo kasete!

Majko, moja! Eno knjiga na polici. Neka čita mlađi starijem., pardon, neka čita stariji mlađem. Uvijek su stariji čitali mlađima... Kakva ste vi djeca! Eno Vinetua! Eno Orlovi rano lete! Eno ruske bajke koje vam je majka donijela iz Moskve! Eno gomila šarenih slikovnica na stolu!...

To nije domaća zadaća, reče Adi.

To ti je zadaća. Moja! Ja ti zadajem. Imaš mlađeg brata i lijepo je čuti kako mu stariji brat čita za peticu!

Učiteljica je rekla da je sramota kako čitam. A otac živi pisac!

Nije te stid to priznati!

Koje?

Da imaš samo jednu knjigu, kao što sam ja imao, čitao bi, čitao bi, svako slovo bi pozobao, knjigu bi pojeo.

Jesi li ti pojeo svoju knjigu?, upita Fari neučtivo.

Adi se tiho smjehuljio, ali nije smio postavljati takva pitanja.

Tona igračkaka, tona knjiga, brdo slikovnica!... Sve je to pogrešno! Mi nismo dobri roditelji. Mi ne mislimo o vašoj budućnosti. Mislimo samo o vašoj sadašnjosti. Mi, roditelji, nismo svjesni posljedica koje iz toga neminovno proizilaze...

Adi i Fari se ponovo nasmijaše.

Tata je poludio, reče Fari. Govori kao tv-dnevnik.

Poludjet će. Pravo će poludjeti. Samo čita i tjera nas u igračke. A sad se buni, reče Adi, tiho.

Ne zna ništa drugo, reče Fari.

Hoću, poludjet ću s vama. Eno, Zike nije lud! Neka vam on čita!

Tata oštro pritisnu kasetofon, začu se krkljanje, Zike poče otezati riječi, ugasi se.

Opet ste ovo čudo pokvarili. Treći put.

Nisam ja, reče Fari.

Nisam ja, reče Adi.

Papagaj, kljunom!, dreknu tata.

Sinovi gledaju tatu u oči. Nasmijani su, svježi. Ne spava im se.

Ti si, reče Fari.

Ti si ga pokvario, reče Adi.

Spavajte, reče tata blago, najblaže što je mogao. Traka se ne vrti, Ziketu ste odrezali grlo i glas ugasili; dotukli ste ga... Uostalom, tražit ću da snime vašu majku na kasete. Neka vam ona

priča. Kad ja vas uspavljujem, ona je uvijek na predstavi. A, neka malo i njenog glasa ovdje. U ovo doba. Kad ste ovakvi. I ona je glumica. Ima lijep glas, ljepši od Ziketa, nadam se. Umilan, naročito kad sa mnom razgovara.

Neću da se glas moje mame prodaje i da mama priča drugoj djeci, zaplaka Adi.

Neću da čujem glas, a mame nema ovdje, zaplaka Fari. Neću traku! Ne vidim mamine oči, ne vidim kako joj usne miču...

Dobro, dobro, smirite se. Mama će doći iz premijere. Ja ću vam pričati što znam.

Ko je bio Napoleon?

Napoleon je bio francuski car. Nije odmah bio car, ali je bio. Sve je pobjeđivao. Samo je jednu bitku izgubio, onda su ga drugi carevi, kao što se to obično događa, protjerali na pusti, usamljeni otok i tu je Napoleon gajio kupus, sve do svoje smrti.

U sobi prividan mir. I papagaj se umirio

Je li sada dosta priče? Poklopite se očnim kapcima i spavajte.

Tatura, hajde nešto o partizanima, ti si partizanski živi pisac.

To je dosadno, reče Adi.

To nije dosadno. Vi, očigledno, imate pogrešan porodični odgoj. Ne znate ni šta je eN-O-Be?

To je to, reče Fari.

To je eN-O-Be što se uči u školi, reče Adi.

Slabo je to, reče tata.

Znamo, eN-O-Be je kad je Tito bio u partizanima.

To je već bolje. Ja sam živi pisac i sada ću vam nešto iz partizana.

Zašto ti nisi bio u partizanima.

Bio sam mali, bio sam dječak.

Vidio sam ja na televiziji, i dječaci su bili u partizanima.

Pričaj!

Bilo ih je.

Boško Buha je bio.

Poznavao sam dječake koji su bili pravi bombaši! Ja sam bio nekakav nikakav, sitan, omalen. Jedan brkati partizan rekao mi je, tada, "Nijesi ti ni za konjovoca!"... Konjovodac je onaj to vodi konja.

Pričaj!

Jednom si pričao mojoj učiteljici da si partizanski pisac, reče Adi.

Jesam.

Pisac s puškom?

S puškom.

Jesi li kada vidio Tita?

Vidio sam ga kao što sada tebe gledam.

A jesi li ga pipnuo? upita Fari.

Pipnuo? Nisam ga pipnuo. Kad Tita vidiš na slici ne možeš ga zaboraviti. Kad govori,

ovako, malo, zabacuje glavu ustranu. I govori jasno, kao učitelj.

Ja bih ga ipak pipnuo, reče Fari.

Hajde nešto iz te borbe, reče Adi.

Nemojte se tako radovati, tako jednostavno. Tako u krevetu. Trebalo bi ustati kad se sluša ta priča, ali ja želim da vas uspavam. Bilo je u partizanima povuci-potegni. Borba je teška, deset na jednoga u mrkloj noći, a mi smo umorni bili, bili smo gladni i bosí. Tako. Je li u redu?

Možeš: da se čuje muha, da ne dišemo, da se čuje mrak i da se čuje mrav pod zemljom i ptica u noćnom letu...

Ne, kad se priča o narodnooslobodilačkoj borbi ima toliko pucnjave da ne smeta ništa živo. Takvoj priči može samo tišina smetati. Slušajte:

"Neprijatelj je bio primoran da se žurno povuče sa svojih isturenih pozicija, zabijenih u partizanske položaje u obliku tupog klina i da se ponovo sređuje i priprema za novi napad. Zbunila ih je i začudila ovolika upornost partizana. Nije im ni na um padalo da su ovo posljednji zgodni položaji pred prostranom kotlinom iz koje su rodom većina partizana iz ovog bataljona. Kad bi se i odavde odstupilo, legiji bi bio otvoren put u donja sela. To je znao svaki borac i zato je jučerašnje naglo povlačenje odjednom zaustavljeno i svaki se partizan začepkao u svome zaklonu osjećajući da se više nema kud odstupiti. To su bili oni, neprijatelju nerazumljivi, nagli obrti u situaciji i iznenadni, uporni protivnapadi još neprekaljenih jedinica odreda kojima je, odjednom, položaj postao sam kućni prag, pa su borci zaboravljali da su se ikad povlačili i da je pred njima opasan protivnik. Zaglušeni vlastitim puškama, uzavreli od slijepe mržnje, oni su se borili i jurišali ne videći više pred sobom običnog neprijatelja, nego morskog i grabljivog pljačkaša-lopužu koji je, poput halapljivog svinčeta, grunuo da provali u njihove rođene kuće."

Tiho u sobi.

Pomalo je dosadna priča, reče Adi.

Dosadna!? Da sam ti ja učiteljica, zadao bih ti cijelu priču, od korica do korica!...

Fari?

Ovo je priča da svako nešto doda i oddoda...

Sinovi se smiriše. Dok je tata ustajao, zapucketa mu lijevo koljeno. Učinilo mu se da je uspavljivanje okončano i da će moći za svoj radni sto. Taman je zakoračio u hodnik, ostavljajući otvorena vrata, kad:

Tata, je li Slovenac frižider?

Nije, sine. Slovenac nije frižider, Slovenac je mislena im..., ovaj – stvarna imenica muškoga roda na -ac. Kao Bosanac, Amerikanac, Kongoanac. Slovenac ne može biti frižider, ali Slovenac može napraviti frižider. Ovaj naš frižider je napravio. I neke druge korisne stvari.

Zašto svaka stvar nešto služi?

Ne znam, sine.

Može li Bosanac napraviti frižider?

Može Bosanac napraviti frižider.

Ali nije još napravio? nastavi Fari pitanja.

Nije. I ne mora svako praviti frižidere. Bilo bi ih previše.
Može li nešto drugo?
Može.
Može, ali nije napravio.
Nije da nije. Napravi ti nešto nenapravljeno.
Izmislit ću lijek da niko ne umre. Niko, niko da ne umre, i da uvijek bude dan... i sunce...
Šta ćeš još izmisliti?
Izmislit ću da se ne ide u obdanište. Samo ponekad da se poigram sa svojom rajom.
Vidim, sine, svašta ćeš ti izmisliti. Za sada si izmislio samo mene.

PRIČA O NASTANKU ZEMLJE

Molim te, izmlati me, reče Fari te večeri. Izmlati me da se smirim.
U pravu si! Gledam to tvoje divljanje i samo čekam da se dovoljno naljutim.
Izmlati me da lakše zaspim.
Rado bih ja tebe izdevetao, ali može ti se to dopasti, reče tata. Ti ćeš biti sve jači, a moja ruka sve slabija. Kako ćemo se, onda, zaustaviti?
Šta znači izdevetati?
Ne znam, reče tata.
Svaka riječ ima svoj dobitak, reče Fari.
To znači: devet puta po tvojoj guzi tap-tap! reče Adi.
Vi znate kako ja nezgodno brojim, reče tata. A mame nema da se podboči na vratima i kaže "To, ruka ti se pozlatila!"
Lagiš, tatura, mama ne bi nikada tako postupila, reče Adi.
Da je ona ovdje mjesto mene, vidjeli biste to njeno postupanje praktično. Mama uđe u sobu: Ovdje sam ja!
Mislili smo da si već zdimila. Što si se tako dotjerala? upita tata.
Večeras igram Ofeliju, reče mama.
Oho! kliknu tata.
Oho! kliknuše sinovi.
Da li mi je frizura u redu?
Odlična je! reče tata. Ustade, nakloni se prema mami i poče glumatati: Ja se nadam da će sve biti dobro. Moramo biti strpljivi... Hodite, moje kočije! Dobru noć, gospođe. Dobru noć, mile gospe. Dobru noć, dobru noć!
Sinovima drago. Mama se smjehulji.
Nisi mi rekao da li je frizura u redu?

Super! Hajde, sinovi, pjesmu majci na rastanku noćnom.
Žurim, reče majka-Ofelija.
Kratka je! Adi, gitaru u ruke. Pjesma!

MAJCI: LIJEVA PJESMA

Da si Eva bila bi sardina,
Da si "riba" rodila bi sina;
Da si pile tresla bi te struja,
Da si crtić ti bi bila guja;
Da si šešir ne bi bilo mjesta,
Da si ljepša bilo bi nas dvjesta;
Da si l'jeva to bi bila pljačka,
Da si desna ne bi bila "mačka";
Da nas voliš ne bi pošla za te,
Da umremo bi nas ostavila...

Kad smo tihi zašto padaš s uma,
Kad nas maziš čemu masna gluma?
Kad te nema zašto vr'jeme šušti,
Kad si marka što nas tata ljušti?
Kad smo sami što namještaj hoda,
Kad dođete zašto pljušti voda?
Ko te šiša što si tako ravna,
Da se peglaš već bi bila slavna.

Super! Dobaci mama s vrata i posla poljubac.
Vidjelo se da joj pjesma nije legla koliko su sinovi očekivali. I koliko je tata očekivao.
Stani da ponovimo!
Mama je već trčala niz stepenice.
Nema veze, ponovit ćemo mi bez nje, reče tata tužno.
Lijepo smo pjevali, reče Fari.

No, dragi moji, dosta šale i dosta zbilje. Donio sam vam novu kasetu Đavo i njegov šegrt. Zike je u formi, ja sam naumio da se malo povučem u svoju sobicu... Do viđenja, lijepo sanjajte. Taj Đavo i šegrt će vam se dopasti pa ga slobodno obrnite nekoliko puta. Zike uživa kad ga obrćete. Topi se u kaseti. Čuli ste ovo njegovo uživanje Uh, što me obrnu! Ustvari, Zike bi umro od tuge da ga djeca ne obrću prije spavanja.

Tata ode u svoju sobu. Bio je zadovoljan. Čuo je kako se Zike trudi. To je trajalo neko vrijeme.

Ali, ubrzo se pokazalo da Đavo i šegrt i Zike nisu bili dovoljni. Tata je morao doći, sjesti

na pod, sklopiti ruke preko koljena i pričati.

PRIČA O NASTANKU ZEMLJE

Znate li, djeco, kako je nastala naša Zemlja. Ne znate, dabome. Ne znam ni ja. Ne zna niko, počevši od one 5-milijardite bebe, nedavno rođene u Zagrebu, do predsjednika Ujedinjenih naroda!... Obratite pažnju: kad izgovaram riječ Zemlja, izgovaram je početnim velikim slovom. Jer, Zemlja je jedna u svemiru. A znate li šta je još ZEMLJA? Zemlja još može biti: zemlja oranica, pa svaka država je nečija zemlja, pa se kaže hodam zemljom, a plovim morem. I ona prašina na parketu je zemlja, a zemlja je i blato na vašim čizmicama u hodniku. Takve su riječi: mogu da se umnožavaju, a mogu da se skrivaju i da nas zbunjuju svojim raznim značenjima. Riječi se znaju pritajiti u ukrštenicama i križaljkaama, znaju biti tajanstvene u kvizovima, znaju biti nacrtane u paroloma, znaju biti unižene u psovkama, znaju biti milozvučne u tepanjima majčinim. Riječi mogu biti svih boja i veličina, i svih oblika: ima ih okruglih, ima ćoškastih, debelih, mršavih, neobrijanih, nestašnih, masnih, nezrelih, slijepih, polumrtvih, gluhonijemih, pametnih, svakakvih... Ima ih toliko da ih niko ne zna sve napamet, a kome nedostaje koja riječ – samo otvori veliki rječnik i one sipaju iz rječnika kao indijanske strijele ili kao leptirići šareni. Ko ima više riječi na jeziku – bogatiji je.

Pričam vam, dakle, vragolanci moji, o Zemlji-planeti, vascijeloj Zemlji na koju stane sve što pripada ljudima – biljke, životinje, stijene, i svi ljudi zajedno – bijelci, crnci, žutci.

I crvenokošci!

I crvenokošci. Jeste li zadovoljni ovim početkom? Ja malo namjerno razvlačim i želim da budem dosadan jer mi je glavno da što prije zaspate, dakle – hoću da vam dosadno pričam.

Hajde!

Zamislite, pita nas nastavnik "Ko od vas zna kako je nastala naša Zemlja?" Bio sam tada peti razred, kao Adi. Tako. Sjedio sam u zadnjoj klupi, lijevo, pored prozora, a taj prozor je gledao na groblje i vitke čemprese. Moje oči su više letjele kroz prozor nego na tablu. Bio sam grozan đak. Nastavnik ponovi pitanje, moja raja u razredu vrpolti se – niko ne zna kako je nastala naša Zemlja. Ja sam već tada čitao sve što nije bilo u lektiri, čitao sam tih dana zanimljivu knjigu Od Sunca do čovjeka i javim se:

Ja znam.

Hajde, reče nastavnik obradovan i podiže desnu obrvu. Iščekivao je moj odgovor, sretan. Zna kakav sam đak i hoće da se obraduje mome znanju.

Ja znam...

Hajde, rode!

Ovaj, kažem ja.

Ne znam šta znači to "Ovaj", kaže nastavnik i podiže obrvu do plafona.

Ja progutam pljuvačku i krenem:

Otkinuo se komad Sunca i pao na Zemlju, i tako je nastala naša Zemlja, rekoh važno.

Oni bistrourni đaci prasnuše u smijeh zbog moje provale, nastavnik spusti obrve, jednu pa drugu, svi se nasmijaše... Kad sam pogledao u treću klupu ispred mene i vidio kako se i

Ema smije, zabolje me uho.

Što uho?

Moj otac, kad mu je bilo teško, govorio je "Boli me uho!"

Je li tvoj otac imao tako velike uši kao ti? upita Fari.

Lijevo uho mu je bilo ovoliko!

Lagiš, reče Adi.

Dobro, idemo dalje. Kako je nastala naša Zemlja? Liv jepo ću vam to objasniti. Ja ću pričati, a vi zamišljajte. Dogovoreno?

Dogovoreno, rekoše sinovi.

Ima u nas pisac koji se zove Branislav Nušić. Priča bolje od mene i sve same smiješne stvari. Da vam je on otac!...

Je li on živi pisac?

Nije.

Eh!

Njega jednom zapita učitelj "Jesi li ti, Nušiću, ikada vidio more?" "Nisam", veli Nušić. "Vrlo dobro", veli učitelj. "Zamisli, dakle, more i zamisli lađu koja se još ne vidi. I zamisli dim koji se vije iznad lađe." Tako ćete sada vas dvojica zamišljati ono o čemu ja pričam. Bez obzira da li ste to vidjeli ili niste. Sve se može zamisliti, čak i ono što ne postoji. Divovi ne postoje, a vi ih zamišljate, vještice ne postoje, a vi ih crtate. Snješko Bijelić ne postoji, a vi ga pravite od snijega, i postoji sve dok se ne istopi. Tako i priča postoji sve dok se ne zaboravi.

Hajde, ne peglaj! reče jedan od sinova.

Prvo i prvo, ja namjerno peglam da vi što prije zaspate, a vi razrogačili oči ko cipoli.

Šta su cipoli?

Cipoli su ribe, ovolike!

Nemoj me udarati! reče Fari.

Zemlja nije uvijek bila okrugla, nije bila ovako tvrda, nije bila ovako lijepa. Drveće još nije radalo slatke plodove, ribe još nisu znale plivati, ptice nisu znale letjeti, ljudi nisu znali hodati na dvije noge... Sve što danas hoda, trči, pliva, leti, roni, skakuće – sve je gmizalo na trbuhu, kao što smo i sami gmizali kao bebe. Noge još nisu bile izrasle, krila još nije bilo, oči su bile sitne, ko tačkice, a koža tvrda, tvrda.

Kako su ljudi hodali kad nisu hodali?

Sve što vidite u životu jedne bebe, a beba je također čovjek, budući čovjek, sve se to događalo ljudskom rodu. Davno, davno. Pogledajte bebu kako puže, zatim hoda na četiri noge, kao tele, ili kao cuko, jer – i dvije ruke su tada kao noge, tako su i ljudi hodali kao danas majmuni. Tek mnogo, mnogo kasnije, koliko mnogo teško je reći, kad je tome čovjeku-majmunu, tome majmunolikom čovjeku, nestalo hrane na zemlji, počeo se uspravljati da dohvati plodove s drveća. Tako je prednjim nogama počeo brati banane. Koji od njih nije bio dovoljno visok da dohvati banane – izumro bi, a oni viši i spretniji ostali su živi; a tako su se ponašala i njihova djeca.

I unučad njihove unučadi, reče Adi.

Jeste. To se sve skupa zove odabiranje vrste. Učit ćete to. Učit ćete i ime čovjeka koji je to prvi skužio. Zove se Darwin. Bio je Englez. Imao je ovoliku bradu!

Dobro to, ali kako je nastao prvi čovjek? upita Adi.

Neka Fari kaže, ako zna.

Šta?

Od čega su nastali ljudi?

Bila je kap žutog Sunca i onda je kap rasla... onda su izrasli Marsovci, reče Fari.

Kakvi su Marsovci! Prije nego si se rodio bio si zrak i mi smo te udisali, reče Adi.

Šuti ti, Cviko!

Fari, ovo je ozbiljan razgovor.

Pa ja sam ozbiljan.

Dobro, od čega su nastali ljudi?

Ljudi su nastali od Indijanaca.

Dobro, Fari, to nije loše smišljeno, samo si zaboravio da je i Indijanac čovjek.

Pa neka je čovjek, reče Fari odvažno.

Ovako ćemo, reče tata. Kad je Adi bio mali kao sada Fari...

Nisam ja mali!

Dobro, ispravi se tata.

Kad je Adi bio toliko velik kao danas Fari, ja mu pričam da je Zemlja okrugla, ali on meni ne vjeruje. Kaže mi: "Zemlja nije okrugla. Zemlja je jedna livada po kojoj ja trčim, inače bih se okliznuo i propao dolje, daleko." Tako su ljudi u stara vremena vjerovali da je Zemlja ravna kao ploča. Čak i danas, kad bismo sreli mrava kako hoda okruglom crkvenom ili džamijskom kupolom, mrav bi rekao da je taj krov ravan kao crtači sto. A taj kupolasti krov je okrugao kao Zemlja, a mrav je sitan i ne može sa svoje visine vidjeti šta mi vidimo, a mi ne možemo vidjeti šta se vidi iz satelita.

Tata uze globus sa stola.

Adi, primakni se. Šta vidiš?

Vidim globus.

Ne vidiš cijeli globus već njegov manji dio. Naša Zemlja je ogromna a čovjek je malen kao mali mrav... Sada se izmakni. Šta vidiš?

Vidim globus.

Vidiš cijeli globus. Kad se udaljiš vidiš cijeli globus. Iz satelita se lijepo vidi da je Zemlja okrugla kao ovaj globus. Vide se i okeani. Vidi se Afrika, na primjer. Vidi se Grenland, kao šnicla u tanjima. Je li tako?

E, sada, ko je, kako se zove Čovjek koji je prvi vidio svojim očima da je Zemlja okrugla?

Gagarin, reče Adi.

Gagarin, reče tata. Kozmonaut Gagarin. Sjećaš li se, Adi, kako si ti zvao Gagarina kad sam ti onda pričao o njemu?

Ne sjećam se.

Zvao si ga otiskivač u svemir.

Zaboravio sam.

Gagarina je raketa zaista otisnula u svemir i riječ otiskivač mogla bi se prihvatiti dok ne izmislimo bolju. Pokazat ću vam Gagarinovu fotografiju u avijatičarskoj uniformi. Bio je mlad, lijep i hrabar. Imao je lijepe, zdrave zube koje je redovno prao. Išao je rano na spavanje, a to bih i vama preporučio, iz sveg srca svoga!...

E, sada gledajte! Stari ljudi su znali lijepo izmišljati: cijelu Zemlju drži na leđima Vo, Vo stoji na Ribi, Riba na Vodi, a Voda na Vjetru... Kada Vo mrdne uhom, bude zemljotres! Neki drugi ljudi, također u stara vremena, zamišljali su i govorili da Zemlja ne počiva na Volu već na velikoj Kornjači. Kornjača se mrdne. Zemlja se makne!... A bilo je i takvih ljudi u stara vremena koji su govorili da Zemlju drži div zvani Atlant. Otuda ime Atlantski okean... U jednoj zemlji koja se zove Španija vidio sam tog diva Atlanta napravljenog od betona. Držao je kuglu zemaljsku na ramenima. Ovakvi mišići...

Kraja tome nema šta su sve ljudi mislili o nastanku Zemlje. U svako vrijeme su mislili nešto drukčije. Evo šta ja mislim da se zastvamo dogodilo:

Pogledajte nebo u vedrim ljetnim večerima. Svaki čas neka se zvijezda ugasi, a svaki čas nastaje neka nova. Svemir je toliko prostran da vam ovdje, u sobi, ne mogu o tome pričati. Ni sama priča o svemiru i nastanku planeta ne bi mogla stati u ovu sobu. Ono što sam ja onda rekao svom nastavniku kako je nastala naša Zemlja, nisam mnogo provalio. Naša Zemlja je nastala od Sunca. I sve Sunčeve planete su nam rod rođeni: Mars, Venera, Jupiter... Kako se to dogodilo, niko tačno ne zna. Meni se sviđa jedna priča o tome koja kaže:

Sunce je usijana žitka masa, slična užarenom gvožđu u topionici. Pored takvog Sunca projurila je neka, nama nepoznata zvijezda, veća od Sunca. Mnogo veća od Sunca. U tom strahovitom trenutku ta zvijezda je, po sili privlačenja, povukla za sobom kroz svemir dio Sunčeve usijano-tečne mase. Manji površinski dio, kao kad jezikom brzo hapseš površinu sladoledne kugle! Da je ta zvijezda letjela malo sporije, ta masa bi se zalijeplila na njenu površinu kao vrela palačinka. Pošto je projurila prebrzo, prebrzo i za planetsku veličinu, ta otrgnuta masa je ostala ni-tamo-ni-amo: otkinula se od Sunca a nije stigla do zvijezde... Ako stojite na ulici kad pored vas projuri kakav autobus, a dobro bi bilo da ne stojite tako blizu, osjetit ćete kako vas snažno povuče zrak za autobusom. Što je autobus brži, taj cug je jači! Može vas, čak, zavrtjeti, i tresnuti o asfalt.

Zemlja, tako usisana u hladan prostor, počela se i sama brže hladiti, uslijed hlađenja počela se smanjivati, a uslijed smanjivanja počela se sve brže okretati oko sebe i oko Sunca. Sada je na ovoj putanji na kojoj smo mi zajedno s njom oko Sunca. Ne znači da će tu ostati. Sve se u prirodi mijenja. Zemlja će se smanjivati, još više udaljavati od Sunca i sasvim ohladiti. Tako će izumrijeti sve što je rođeno, sve što živi i raste, a na nekoj drugoj planeti, započet će novi život.

Kako? pitat ćete.

Lijepo. Ljudi će sjesti u rakete, ponijeti sjemena raznih biljaka, ponijeti mladunčad raznih životinja i ponijeti svoju pamet. Ta pamet na nekoj drugoj planeti može biti pametnija.

Sinovi se zamisliše.

Dobro, tata, a gdje je kraj neba?, upita Fari hrabro.
Nema kraja, reče tata važno.
A kako bi onda počeli? upita Adi.

MARSOVAC U TATINOJ TVORNICI

U srijedu uvečer tata nije ni nudio da Zike priča umjesto njega, Kasetofon je ponovo bio pokvaren. I mama je bila doma, ali su Adi i Fari željeli novu tatinu lijevu priču. Koju on smisli. Tu, pred njihovim očima i ušima. Da sjedi na podu s rukama preko sastavljenih koljena, da ih gleda, da briše svoje naočari, da smišlja i priča u isto vrijeme.

Bili djed i baka. Bili su veoma siromašni, samo je djed imao horku a baka koku...

Nemoj tu priču, graknuše sinovi uglas.

Tu priču smo čuli milion miliona puta, reče Adi.

Koju ćemo? Pošla koka na pazar?

Kako možeš stalno istu priču?, prigovori mama u prolazu.

Djeca vole da bezbroj puta čuju priču koja im se dopadne. To je dječija psihologija, reče tata važno.

Djeca vole sve nove i nove priče, reča mama, također važno.

Predložit ću proizvođaču kasete, onoj našoj Svjetlosti ću predložiti da snime tvoj glas, da snime tvoje pričanje. Sve nove i nove priče! I djeca su to tražila. Tvoja rođena djeca. Rekla su "Kad nam već nema mame doma, hoćemo da nas uspavljuje iz kasete!"

Ma, nemoj!

E, tako, reče tata. Kad već ne možeš uživo, možeš ovako. Čisto tehnički. Vrćenje u kaseti ne bi te osobito zamaralo. Zamaralo bi te manje nego što mene zamara vrćenje uživo.

Je li ti meni prigovaraš za moj posao? upita mama nanišanjena kao puška vinčesterka.

Tata ustade da protegne noge. Više od toga digao se zbog riječi. Svojih i maminih. Nije hodao. Samo je učinio nekoliko čučnja. Gore-dolje, gore-dolje! To mu je prijalo.

Oduševljen sam tvojim poslom, reče. Samo su me sinovi jedne večeri, jedne ponoći, sa suzama u očima i plačnim glasom, zamolili da im i ti jednom nedjeljno pričaš prije spavanja: oči u oči, licem u lice, glasom u glas.

Lagiš, tatura, rekoše sinovi. Mi volimo da nam ti pričaš svoje lijeve priče kojih nema u knjigama. To ne zna ni mama ni Zike.

Dobro, sokolići, koju ćemo?

Pričaj kako je Marsovac došao u tvoju tvornicu cipela, reče Adi.

Odlično, reče tata. Ali neka nas mama ostavi same.

Što.

Smijat će mi se.

Mama krenu iz sobe:

Imam ja prećih poslova. Trojica muškaraca u isto vrijeme, na malom prostoru!

E, reče tata, zatvorite vrata da niko ne čuje. Kad god se sjetim toga direktorovanja pomalo me bude stid. To što mi se desilo s Marsovcem, desilo mi se zastvarno.

Tata protrlja naočari, sjede ponovo na pod, skupi koljena i sastavi ruke. Gledao je čas jednog čas drugog sina, postade malčice sjetan, blag i tih.

Kad sam ja bio direktor tvornice cipela, radnici me nisu voljeli. Bio sam strog i nepravedan. Neke sam volio, neke nisam. Kad je radnicima dojadilo moje direktorovanje, radnici iz cipelarnice dogovore se s radnicima iz pakirnice i sve upakuju u kutije lijevu cipelu s lijevom, a desnu s desnom. Milion cipela tako rasparenih ode u bijeli svijet.

Kako ti se zvala ta cipelarnica? upita Adi.

Rekao sam prošli put.

Nisi.

Zvala se tvornica cipela.

KOŽNA ČARAPA

I?

Pošto ljudi na Zemlji imaju po jednu lijevu i jednu desnu nogu, naše cipele nisu htjeli kupovati ni muškarci a kamoli žene. Ja postanem gubitnik a cipelarnica gubitašica. I pored toga što cipele nisu prodavane, moji radnici su tražili mjesečnu plaću. Ja sam davao dok je na računu bilo novaca. Kad je nestalo na računu, ja sam i dalje davao i ušao u crveno. Tako se kaže kad se izda više čekova nego ima novaca. Uđem u crveno i banka me opomene. To vam je kao da sam uletio kolima u raskršće kad je upaljen crveni semafor. Tako otprilike. Opasno!... Moji radnici su uživali, makar primali i manje plaće, uživali su što će mi ministar za narodnu obuču dati nogu. Zapravo, to su oni i željeli...

Međutim, nisam ni ja sisao kvočku, što bi rekao moj prijatelj Ljubo Čvoro. Dosjetim se ja jadu i za savjetnika u računovodstvu postavim Marsovca. Sjećam ga se kao danas. Ime mu je bilo M1 14. Tako idu njihova imena – slovo i broj. Parni brojevi pripadaju muškom spolu, a neparni ženskom. Oženjeni su M a neoženjeni N, plus broj... E, taj Marsovac bio je priča za sebe! Tako je znao o kompjuterima, a imao je nešto manju glavu od mene. Možda zato što je Mars manja planeta. Taj maloglavi M1 14 prosto je izluđivao kompjutere neobičnim računskim operacijama, i tako je u toj zavrzlami pomagao mojoj tvornici da plati sve dugove i da ostane na našem računu milijardu dinara.

Mene zanimaju kompjuteri, reče Adi. Kako je Marsovac postupio da izludi kompjutere?

Marsovac je prvo pobrkao račune svim tvornicama cipela, zatim svim drugim preduzećima. Niko više nije tačno znao ko mu duguje i koliko i kome sam duguje. Kad sam je zinuo, rekao mi je "Ne bojte se, gospodin direktor, ovo na Marsu ne bi bilo otkriveno za godinu dana, a na Zemlji, možda će moja praksa u Institut za kompjutere prije okončati nego se ovo utvrdi, i nikad se neće znati ko je to izveo". Hajde, mislim, da malo uživamo, pa šta bude da bude. To nije pedagoški, ali eto, i odrasli ponekad griješe...

Taj maloglavi pametnjaković nije nikoga puno ošteti, već svakoga pomalo. Ubacio je

novu stavku u računima: ispravka prošlogodišnjeg rebalansa! Štos! Vi ne morate znati šta je rebalans, ali možete to zamisliti. To vam je: duguje-potražuje. Ti uzmeš od Parija trinaest klikera a on od tebe devet. I vi se poravnavate međusobno.

Mi se poravnavamo šakama, reče Fari.

Zavolim ja tog M1 14 i on mene. Sve bi gledao u mene svojim svijetlim očima i treptao kao da ima sijalicu u mozgu. Sve što mu ja naredim uradi bez prigovora. Uradi, dođe u moju direktorsku kancelariju, nakloni se i kaže "Gospodin direktor, M1 14 gotov!" Nikad nije govorio "druže..." jer je učio naš jezik po predratnom udžbeniku.

Kako je izgledao? upita Adi.

Marsovac je na svojoj planeti sitan, ćelav, s krupnim očima, velikim ušima, dugačkim stopalima – može skočiti udalj deset metara kao od šale! Međutim, kad krene na Zemlju, a tada su neki od njih dolazili na Zemlju da uče o našem životu i o našoj ishrani, i oni su imali problem ishrane na Marsu, u zamjenu, naši stručnjaci su odlazili na Mars da proučavaju njihov način života, kažem, kad krene na Zemlju prvo ide u takozvanu zemaljsku komoru i poslije tri dana i tri noći poprimi izgled zemaljskog čovjeka. Bude samo malo sitnoglaviji i malo svjetlije kože i očiju. Poslije nekoliko mjeseci našega sunčanja, Sunce na Marsu je upola manje i upola hladnije nego na Zemlji, njihova koža postane slična našoj, malo žućkasta, kao u Kineza.

A jezik?

Marsovac stavi uvečer kasetu i slušalice, u kaseti je naš jezik, sve riječi, rečenice, imenice, glagoli, ujutro – jezik u glavi! U njih je dijete obrazovanije nego naš profesor. Oni su ispred nas. Civilizacija njihova.

Koliko mu je bilo godina? upita Fari.

Imao je 114 godina. Tako svake godine mijenja broj u imenu, zato je M1 14.

A lijeve cipele? upita Adi.

Kažem ja Marsovcu da ću kazniti one radnike što su počeli naopako pakovanje cipela. Sazvao sam sve radnike u najveću halu, saznao ko su kolovođe, trojica su bili, i odlučim da ih kaznim izbacivanjem s posla i još neke stvari. "Jok!" kaže Marsovac. Nije ni bio tu. Ja ga iz kancelarije zvonem toki-vokijem u Institut gdje je bio na praksi. "Jok kažnjavati radnike-kolovođe, nađemo se na ručku u Holidaj-Inu." Volio je tufahije da jede. Mogao je pojesti tridesetak tufahija poslije ručka. I volio je da gleda Sunce. "Vaše Sunce!" govorio je i pokazivao rukama krug veći od moje glave.

Nije govorio o poslu dok se ne najede. Kad je slistio i veliku porciju sladoleda sa šlagom i trešnjama, reče mi u povjerenju:

"Nastavite takvo pakovanje cipela: lijevu s lijevom, a desnu s desnom."

"Ali, to je tvorničko samoubistvo", rekoh ja. "Ti za koju godinu ode na Mars, a mene će ministar za narodnu obuču u zatvor."

"Ne, gospodin direktor", kaže Marsovac. "Samo nastavite tako i vi ćete se obogatiti, a ti ćeš, gospodin direktor, postati svjetski poslovni čovjek."

"Stani", kažem ja Marsovcu, "ako sam ja Zemljanin, nisam sisao kvočku, što bi rekao moj prijatelj Čvoro. Pogledaj moje noge – jedna mi je desna a jedna lijeva. Čovječe, izvini – ti nisi

čovjek, Marsovče MI 14, naše rasparene cipele nije prihvatilo tržište i gotovi smo!"

"Ne", reče MI 14 tiho.

On nikada nije povisivao glas. A nije ni snižavao. Govorio je glasom koji izlazi uvijek istom jačinom, i uvijek jasno i horizontalno.

Moram sada priznati da mi je bio simpatičan i da sam mu vjerovao. Pažljivo sam ga gledao dok jede tufahije, jednu za drugom, – a te jabuke punjene orasima i ne znam čime još, nisu smjele biti guljene – svaka je morala biti sa crvenom korom i tako pečena da se sjaji, kao da je od stakla. I lice mu se presijavalo dok je jeo.

Mi se lijepo rastanemo i ja počnem raditi kako mi je savjetovao. Sazovem najbolje stručnjake za televizijsku reklamu, žene s lijepim nogama i zgodne muškarce i svake večeri počinjemo uvjeravati ljude da su naše cipele najbolje na svijetu. To je trajalo. Novaca za reklamu imali smo dovoljno. Tako uspijem nagovoriti našeg najboljeg tenisera da reklamira rasparene cipele, govoreći da je ovo par cipela, a ne ono ranije. Nagovorim i našeg skijaškog pobjednika u superveleslalomu da natakne naše cipele i kaže da je u njima pobijedio, nagovorim primabalerinu da kaže isto...

I jednog dana na adresu KOŽNE ČARAPE dođe telegram iz Pariza. Čuveni kreator svjetske mode Karden zove me u Pariz na dogovor. Ja odmah na avion, Karden čeka na aerodromu Orli, odatle njegovom "ajkulom" do Ajfelovog tornja.

Popnemo se navrh Tornja u restoran, da nas niko ne prisluškuje o čemu se dogovaramo. Karden predloži da u subotu, na najvećoj godišnjoj modnoj reviji, budu manekeni i manekenke s mojim cipelama. Kaže mi na uho "To ćemo proglasiti za najveći modni krik, i moje mušterije će to prihvatiti, a kad one prihvate – svijet je tvoj!" Ja mu ne kažem da me je Marsovac savjetovao, ali Karden sve vrti glavom zadovoljan i udara me po koljenu. Odem ja na modnu reviju, djevojke sve ljepše od ljepših, mladići lijepi ko djevojke, ne mogu ih razlikovati koje muško ko žensko. Mislim se, i to je moda i KOŽNA ČARAPA će pobijediti. Taj naš modni krik prihvati odmah grčka princeza, zatim španski princ, zatim poznati ruski hokejaš, zatim centarfor Liverpula, a mladi holivudski režiser Ernest Hit krene s filmom u kome će glumci nositi samo lijeve cipele...

Poslije ovoga filma, koji je štampa razbubala kao najveću senzaciju, žene navale na naše cipele kao da su zlatne. Za ženama krenu i muškarci, da ne zaostanu. Nismo ih mogli toliko napraviti koliko se tražilo. Radilo se u tri smjene. Radnici me zavoljeli. Druge tvornice cipela kao da ne postoje. Ja dam nalog da se uplati reklama za Evroviziju, i od tada počinjemo raditi u četiri smjene radničke. Nestalo kože u zemlji. Ja na avion – u Australiju: "Dajte nam sve zalihe kože koje imate!" Tvornice koje su pravile cipele na stari način – jednu lijevu i jednu desnu, nisu mogle naći kupce. Počeše otpuštati radnika. Ja primim na posao samo njihove najbolje. Mene pozove ministar za narodnu obuču i da mi odlikovanje. "Aferim!" kaže, "nisam to od tebe očekivao!" Nisam ni ja, mislim se, živio Marsovac MI 14. Jednog utorka dobijem pismo iz Kine u kome piše da su i Kineskinje počele nositi samo lijeve ili samo desne cipele. To je bio znak da smo pobijedili kuglu zemaljsku, jer sam znao da su Kineskinje najprobirljivije za cipele, imaju najmanja stopala, a mi smo upravo proizvodili manje brojeve. Žene koje su imale

velika stopala teško su mogle obuti naše cipele. Neke su čak išle hirurzima da im skrate stopala da bi mogle nositi naše male, otmjene cipele. Pismo iz Kine bilo je puno hvale o našim cipelama i govorilo je da su još Kineskinje u vrijeme vladara Min, prije šesto godina, nosile samo desne ili samo lijeve cipelice, i to tako što su desnoruke nosile desne, a ljevoruke lijeve cipele. Koja dvorska dama nije tako postupala, bila je ismjevivana kao prosta žena.

Sve ovo je trajalo. KOŽNA ČARAPA je pobjeđivala na međunarodnim sajmovima i festivalima mode. Jedan francuski novinar pronašao je u Egipatskom muzeju nepar zlatnih sandala koje su pripadale kraljici Kleopatri, i to dvije lijeve, i upućivao je čitaocima na jednu knjigu o Kleopatri u kojoj piše da je bila ljevoruka. Kada su to saznale, otmjene žene su poludjele za našim sandalama i cipelama.

I to najviše za lijeve neparove jer su željele da budu lijepe kao Kleopatra.

To nije dugo trajalo, a jedan stručnjak za stari Egipat napisao veliki članak u kojem tvrdi da je to s Kleopatrinim sandalama laž. Opet se digne prašina oko toga, organiziraju se u Kairu stručna savjetovanja, dignu se protiv nas direktori tvornica parnih cipela, ali nam nisu ništa mogli. Žene su nas branile. Išle su u demonstracije za KOŽNU ČARAPU i njenu novu modu. Karden je organizirao i savjetovanje u Parizu i doveo dvojicu Egipćana, stručnjaka, i oni su donijeli i pokazali Kleopatrine sandale na kojima se lijepo vidjelo kako su one izlizane samo malo, ali dovoljno da se vidi: zlatne sandale su obje bile lijeve i nosila ih je ista žena, to jest kraljica. Znalo se koji broj nosi kraljica. Ja sam, poslije, vidio te sandale u Egipatskom muzeju: tanke, tanke i slične današnjim japankama, samo su zlatne. Kleopatra je imala mala stopala.

Naše cipele su se mogle prilagoditi nožnim oblicima, da manje žuljaju. Bile su od fine, meke kože. Toliko smo se osilili u KOŽNOJ ČARAPI da smo javno nagrađivali noge koje imaju najmanje žuljeve od naših cipela. Da ste samo vidjeli to nožno takmičenje.

To je trajalo. Ja sam bio slavljeno. Biral su me u Međunarodnu delegaciju za odlazak na Mars na razgovore o najnovijim zemaljskim novitetima i mogućnostima prilagođavanja tih noviteta Marsovcima. S njima je to išlo lakše. Imali su svi ista dugačka, dugačka stopala. Bez ovih naših seljačkih zadebljanja. Tada su moje fotografije s Kardenom preplavile sve zemaljske i marsovske novine i televiziju. Pošto sam se na tim fotografijama morao smijati, zube sam morao mijenjati i udariti nove, bijele.

A onda smo jednoga lijepoga dana krahirali. Naši brojni neprijatelji nisu spavali dok smo mi uživali. Smislili su način kako da me unište jer sam ja tu bio glavni. Kako smo najuriš osvojili modni svijet, tako smo ga najuriš i izgubili. Nemojte pitati kako – jednostavno. Velike stvari su uvijek jednostavne. Ko je smislio taj štos bio je ravan marsovske pameti, ako nije bio i pametniji. Kad je u pitanju podvala, niko nam nije ravan.

Moj uspjeh bio je u tome što su naše cipele prihvatile najpoznatije žene na svijetu, najbogatije žene, glumice, sportašice, princezice, sve one žene koje hoće, i može im se, da se razlikuju od običnog naroda. Znajuću to, naši neprijatelji, ne znajući kako drukčije da nas zaustve, proizvedu desetina miliona cipela sa znakom KOŽNA ČARAPA i u pola cijene prodaju te cipele običnim ženama, radnicama, seljankama; a onim najsiromašnijim podijele besplatno. Čim je besplatno, zna se ko će to nositi a ko neće! Kad su sobarice tih naših dama

došle u istim cipelama koje i one nose, to je bio naš kraj!

Tako izgubismo kupce. Niko više nije želio naše cipele. Čak ni obične žene. Stručnjaci su ubrzo pokazali da naše cipele ipak žuljaju jače od običnih, sve žene i muškarci pređu na staru modu – na parne cipele.

Mene pozove ministar za narodnu obuću, oduzme mi odlikovanje i da mi nogu!

To je bila afera svjetske veličine i količine. Vi se niste bili ni rodili, ali starije generacije još pričaju o tome. A ima to napisano i u jednoj knjizi koja se zove VELIČINA I PAD "KOŽNE ČARAPE".

I tako to prođe.

Prođu godine i neki dan dobijem pismo od Marsovca. Piše "Otišao sam u marsovsku mirovinu i već sam pravi penzioner. Ako mi budeš pisao, moje ime je sada MP 124, i to će trajati do MP 160. Tada umirem. Svi muški Marsovci umiru dobrovoljno kad postanu MP 160. Zbogom, gospodin direktor. One tufahije su bile dobre. Neću ih zaboraviti do MP160."

I to je kraj, reče tata.

BIJELI LEPTIR

Ne zna se da li je Adija i Parija bilo teže uspavati ili probuditi. Pri uspavlivanju glavni je bio tata, a pri buđenju mama. Dobro je što se tata tu manje pojavljivao. Za razliku od mame, koja je bila sklona nježnim majčinskim kretnjama i riječima, tata je upotrebljavao kraće i jednostavnije riječi i kretnje. Koliko je uvečer bio popustljiv i pričljiv, ujutro je bio prijek i opasan. Bilo je u njemu nečeg vojničkog, a on se vadio govoreći da to nije vojnički način već izviđački. Volio je ponavljati riječi svoga prijatelja Čvora: "Imao tata dva sina. Jedan se teško budio, a drugoga samo malo kucneš čekićem po glavi, i odmah se probudi!" Mama nije voljela te grube riječi i slike, a slično je osjećala i prema tatinom prijatelju Čvori koji, uostalom, nije ni imao djece.

Osvanuo je dan kada je u obdaništu bila priredba te Pariju nije trebalo više od jednog buđenja.

Sanjao sam da mi je Srđan Perić ukrao bijelu košulju, reče trljajući oči. Gdje mi je bijela košulja?

Tu bijelu košulju nikako nije želio oblačiti dok nije saznao za priredbu. Kad je na probama vidio da će neko od djece biti bijeli leptir, svako jutro je tražio i oblačio bijelu košulju i tako se nametnuo učiteljici za ulogu bijelog leptira. I tekst je naučio ko pjesmicu. I tekstove svih leptira. Tu svoju bjelokošuljastu smišljenost krio je i od roditelja. Neko vrijeme.

Ko je glavni za priredbu? upita mama.

Nela, Nela je pedagog, a Zlata je za tute.

Brzo se obukao i krenuo s mamom. Na ulici sustigli Esmu Kapetanović. Išla je s dedom.

Mama ih pozdravi.

Što ne pozdraviš Esmu? Upita mama.

Dosta mi je što je moram gledati cijeli dan u obdaništu.

Zar ti nije lijepo u obdaništu?

Bojan me upisao.

To se događa. Vi ste obdaništarci.

Da, nije tebe upisao nego mene.

Šta je bilo poslije?

Poslije sam udario Bojanu jednu servu.

Šta si mu uradio?

Fari pokaza rukom:

Servu!

Zar vam to dozvoljavaju u obdaništu?

Ne dozvoljavaju.

I?

Išao sam u kaznu.

Ideš li često u kaznu?

Ne idem često.

Nela je nova učiteljica, jesi li je zavolio?

Jesam. Nisam.

Lijepo, reče mama.

Nela ima tri para cipela, ali je siromašna.

Kako ti znaš da je siromašna? Pa, nema djece. Pa, vi ste joj svi djeca.

Ne znaš ništa! U obdaništu se djeca ne vole, samo se čuvaju.

Ne bih rekla. Zavolite se svi, međusobno.

Pred obdaništem su se rastali.

Doći ću ti u jedanaest na priredbu, sretno!

Tako je i bilo. Mama je požurila s pozorišne probe. Ponijela je i mali foto-aparat da uslika bijelog leptira.

Fari je već bio obučen: Bijele pantalonice, bijela košulja, bijela leptirasta krila. Šepurio se među djecom. Rumen od uzbuđenja. Tu su se vrzmali i dugi leptiri, a okolo su bila djeca – drveće.

Fari zagrlji majku:

Moja ljubav danas pjeva za tebe!

Majka se suzdrža da ne zaplače od sreće.

Priredba je bila izvrsna. Fari je znao tekst a jednom je pomogao i žutom leptiru, kad je zaboravio nekoliko riječi.

Tata nije dolazio, ali je iste večeri tražio da mu Fari ispriča priredbu, i svoju ulogu i druge uloge. To je bio uvod u uspavljivanje.

Hoćemo li ugasiti veliko svjetlo? upita tata.

Nećemo! reče Adi.

Hoćemo, reče Fari. Malo svjetlo mi ne ugoršava priču već uboljšava.

U pravu si. Jako svjetlo skreće pažnju na sebe. Svjetlo je ljubomorno. Pričaj nam!

Fari:

Bila tri leptira: Crveni, Bijeli i Žuti. Oni su se igrali. Odjedanput je pala kiša. Onda su oni doletjeli do cvijeta i zamolili:

"Lalo, Lalice, hoćeš li nas pustiti u svoj cvijet?"

"Hoću samo Crvenoga, zato što je isti kao ja", rekla je Lala.

Leptir je rekao:

"Neću ni ja, ako nećeš moju braću. Bolje je brat s bratom poginuti, nego brat brata ostaviti."

Onda su letjeli do Žute Lale:

"Lalo, Lalice, hoćeš li nas pustiti u svoj cvijet?"

"Hoću samo Žutoga, zato što je isti kao ja."

Žuti leptir je odgovorio:

"Neću ni ja, ako nećeš moju braću. Bolje je brat s bratom poginuti, nego brat brata ostaviti."

Onda su odletjeli do Bijele Lale:

"Lalo, Lalice, hoćeš li nas pustiti u svoj cvijet?"

"Hoću samo Bijeloga, zato što je isti kao ja."

Bijeli leptir je odgovorio:

"E, pa, neću ni ja, ako nećeš moju braću. Bolje je brat s bratom poginuti, nego brat brata ostaviti."

Onda je sunce reklo kiši:

"Prestani padati."

I onda je kiša prestala i leptiri su se igrali.

Bravo! reče tata.

Bravo! reče stariji brat.

Sada malo iznenađenja, reče tata.

Izvadi kasetu iz džepa i smije se:

Sada će vam vaša majka iz kasete ispričati svoju priču.

Jupi! Kriknuše dječaci.

Moram vam priznati da sam ja kupio kasetu i ja snimio maminu priču koju ćete čuti.

Mama-glas prvo pozdravi:

Draga djeco, moj glas je sada s vama, na vašim licima, u vašim ušima i očima, na vašem uzglavlju... Dok me slušate gledajte me kako vas milujem ispruženom rukom i uspavljujem toplom pričom. Ja sam s vama i moja ljubav večeras priča za vas. Ovu sam rečenicu ukrala od Parija, jer mi svi mislimo isto. Mi smo jedna porodica. A sada ne moja već tatina lijeva.

PRIČA O PINK PANTERU

U velikom Zoološkom vrtu u gradu Oboa živio je mladi Pink Panter. Još dok je bio sasvim malen doveden je u Zoo. Svoje roditelje nije ni upamtio. U kafezu mu je bilo veoma dosadno. Teško je živjeti između tri zida i čelične ograde, slušati iznenadne ljudske glasove i trpjeti drska dječija zadirkivanja i gađanja kamenčićima. Nije volio ni životinje iz susjedstva; samo su nekontrolirano ispuštale životinjske krike. Jedino mu je bilo drago kad vidi Žirafu koja je zajedno s njime bila dovedena iz rodnoga kraja. Žirafa je povremeno prilazila do kafeza i tako se družila s Pinkom, kroz ogradu.

Rado bih pobjegao, reče jednoga dana Panter, ali zid je tako visok, a ove čelične šipke tvrde od mojih zuba.

Ja ću ti pomoći, reče Žirafa otegnutim, šuštavim glasom. Čim još malo porastem, čim se moj vrat još izduži, moći ću dosegnuti vrh zida. Neka ti moje dugačko tijelo posluži. Neka moj visoki vrat bude tvoj put u slobodu.

I stvarno, kada je Žirafa porasla toliko da je glavom mogla dohvatiti blizu vrha zida, dogovori se s Panterom o bjekstvu. Savjetovala ga je da prvo odbija hranu, da se čini bolesnim, da povraća. Čuvar će dovesti ljekara, a kad se uspava njihova pažnja, "Strugni napolje!" reče Žirafa "i eto te na slobodi!"

Ti ćeš tada biti kažnjena zbog mene, reče Pink.

Neću, reče Žirafa. Mene ljudi svrstavaju u poslušne životinje, moj nemir je mnogo bezazleniji od tvoga, ja sam velik ukras Zoološkog vrta i velika radost djeci koja dolaze da me vide. Meni je ovdje život snošljiv. Imam dovoljno kvalitetne hrane i vode, a to je najvažnije. Krećem se slobodno. Nemam velikih prohtjeva. Ja sam obična Žirafa, a ti si Pink Panter... Samo ti uradi kako smo se dogovorili.

Pink poslušna Žirafu i jedne nedjelje nađe se na slobodi.

Pošto je bio bez škole i zanata odluči da radi bilo koji posao. Čim je umakao potjeri ukrca se krišom na teretni voz i otputuje u južne predjele države Palmira. Ta velika država nalazila se na obali mora. Daleko, s druge strane mora, prostirao se Pinkov rodni kraj. U državi Palmira nebo je bilo visoko, a parkovi slični Pinkovom rodnom kraju. Moglo se živjeti.

To je trajalo. Pink je služio raznim ljudima, i obavljao različite poslove i vremenom je, jedući ljudsku hranu, slušajući ljudski govor, gledajući ljudsko ponašanje, ljudske kretnje i postupke prema njemu i prema svojim bližnjim, stekao mnogo lijepih ljudskih osobina; čak je sve više sličio ljudima. I izgledom i ponašanjem. Pušio je na dugački cigarluk, nosio šeširić, vezao žućkastu maramu oko vrata i nosio veliki bedž s likom Žirafe.

Vrijeme je i dalje prolazilo. Kad je Pink izoštrio svoja opažanja, primijetio je da među ljudima ima još takvih, njemu sličnih, koji su nekada, u mladosti, bili vuci ili medvjedi, ili lavovi, ili lisice, ili ovce, ili lame, ili deve... Svi oni vremenom su se prilagodili ljudima, poprimili znatan dio čisto ljudskih svojstava, ljudske dobrote i ljudskoga zla, poprimili znatan

dio ljudskog izgleda. I ugleda. Niko se nije čudio tome. Jer – takav je život u državi Palmira.

I kad je već postao zreo, u Pink Pantera se zaljubi visoka, mršava Deva-Apotekarica, zgodna ženska.

Sviđaš mi se vertikalno i horizontalno, priznade mu ona jednog proljetnog dana dok su šetali Zoološkim vrtom u glavnom gradu države Palmira. Grad se zvao Baobab. Nisu se još držali za ruke, samo su zajedno šetali promatrajući zoološke životinje, stiješnjene i otužne. Dok su tako, pomalo zburado, uživali zaboravili su svoje porijeklo.

I ti se meni sviđaš, priznade Pink.

Prema ljudskim zakonima, reče Deva-Apotekarica, trebalo bi da si ti viši od mene, a ne ja od tebe, i moram ti na početku sezone priznati da bih ti rado napravila jedan napitak od kojeg ćeš odmah porasti.

Meni je dobro i ovako, reče Pink. Navikao sam na svoju visinu. Ima malo Pantera u Palmiri koji su viši od mene, i još rastem, ali ako bi ti voljela da sam viši, popit ću taj apotekarski napitak.

I Pink popije, odmah, u apoteci, i odmah toliko naraste da je podigao krov apoteke na glavu. Deva-Apotekarica se onesvijesti od šoka. Pink se sagne da spusti krov na njegovo mjesto i da vidi šta joj bi, ali ljudi navale na nj s vatrogasnim ljestvama i vodenim šmrkovima, svezu ga brodskim užadima i smjeste u veliki gvozdeni kafez da od njega prave senzaciju na glavnome trgu i tako uveseljavaju svoju nestašnu djecu i radoznale strance koji budu dolazili u grad Baobab.

Kad se Deva-Apotekarica osvijestila, kad se malo apotekarski pribrala, načini nov napitak, prikrade se Pinku i proturi mu ga kroz gvozdeni rešetku. Pink se tome obraduje ali šapne Apotekarici da donese veću količinu, da on više ne pije vodu iz čaše već iz kante.

Deva-Apotekarica razmuti veliku kantu snažnog napitka i potplati čuvara da to da Pinku umjesto vode. Pink to popije i naglo se smanji i bude majušan kao Miš, odmah se izvuče kroz ogradu i pojuri prema svojoj djevojci. Kad je Deva-Apotekarica ugledala Pinka, tako umanjeno, vrisnu kao nikad do tada: od svih životinja ona se najviše plašila Miša. A osim toga, ponovo je bila zaprepašćena i prestravljena.

Za Pinkom se stušte sve gradske mačke i psi, ljudi se razbježe uplašeni, i brzi Pink pobjegne u veliko skladište obližnje Robne kuće. Sada je mogao, tako malen i okretan, da hoda kud hoće i da uzima hranu iz najboljih radnji i da proba sve kolače u najboljim poslastičarnicama. To je i činio nekoliko dana, žaleći što ne može više pojesti.

Međutim, Pink ubrzo poželi svoju Devu-Apotekaricu, uvuče se u direktorovu kancelariju, dok je on bio u obilasku Robne kuće, stane svojim šapicama na brojeve telefona 522-722. Javi mu se šefica apoteke. Kad se predstavio kao zaručnik i upitao za svoju draganu, dobio je odgovor da se ona udala za sniježnog čovjeka zvanog Jeti.

Pink se rasplaka. Sada je već znao da će ostatak života provesti tako malen, odbačen i beznačajan.

Spavao je u udubnoj kutiji za cipele u skladištu Robne kuće, sladio se kobasicama iz mini-marketa, povremeno se uvlačio u poslastičarnicu Minjon, naučio je uz ljude jesti kolače,

isprobavao sve voćne sokove na slamku, jednom je čak potegao gutljaj šampanjca u Labirint-baru i jedva se vratio u skladište, promašio svoj ležaj – kutiju za cipele i zaspao zavukavši se u smotak velikog perzijanera. Još jednom je telefonirao u apoteku, ali ništa novo nije saznao o Apotekarici i Jetiju, sniježnom čovjeku. Glas na telefonu bio je pomalo podsmješljiv i to ga dotuče.

Silno ojađen dohvatio je dugačku motku, raspalio po prekidačima i popalio sva svjetla u Robnoj kući. Skakao je po tipkama klavira, udarao nogom u bubanj, uzeo pumpu za bicikl i njome puhao u trubu, klatio se na dječijem konjiću sve dok se nije smirio. Prije spavanja uze novine sa direktorovog stola i počeo čitati reportažu o opasnim lopovima koji haraju bankama u gradu Baobab. Pink prokuži da bi naredna pljačka mogla biti u Trgovačkoj banci u centru, iako je u reportaži pisalo da Trgovačka banka ima najbolje alarmne uređaje i ima najbudnijeg noćnog stražara.

Tako je Pink, nešto iz radoznalosti, nešto iz životne dosade, a nešto i zbog toga što se već znatno osjećao čovjekom, odlučio da pomogne ljudima Baobaba. Preselio se u Trgovačku banku. U ponoć je prenio svoju kutiju na koju je već navikao, uvukao se u banku kroz uski ventilacioni otvor na krovu i smjestio ležaj u pročelju najveće prostorije, gdje su šalteri i kase s novcem. Odatle je imao pregled cijelog prostora do glavnog ulaza, a mogao je vidjeti i noćnog stražara kako drijema, a poslije – oko četiri sata ujutro – kako već pomalo dremucka i hrče.

Petnaestoga dana čekanja ušuljaju se lopovi u banku. Bilo je to pred zoru. Noćni stražar je već hrkao. Lopovi su imali svoje špijune u banci i uspjeli su isključiti alarmne uređaje, lijepo su prišli stražaru, svezali ga za stolicu i zalijepili mu usta hanzaplastom. Pošto im se žurilo, i pošto su vjerovali da je stražar nemoćan, samo su mu uzeli revolver s opasača a nisu uzeli i revolver koji je stražar krio u ladicu stola, za svaki slučaj.

Pink je sve pažljivo promatrao iz svoga skrovišta. Dok su se lopovi bavili otvaranjem kasa i trpanjem novca u vreće, Pink je prišao stolu, uvukao se u ladicu, naslonio cijev revolvera na ivicu odškrinute ladice i sačekao lopove s plijenom.

Stoj! viknu Pink Panter iz petnih žila.

Ali, šef lopova se nije obazirao na to. Činilo mu se da glas nije dovoljno energičan. Nije tačno ocijenio ni odakle dolazi, i činilo mu se da je to neka šala.

Stoj, pucat ću! dreknu Pink ponovo i opali tako snažno da mu je revolver ispao iz ruka i pao na pod. Pink se i sam silno uplašio, premda njegova hrabrost nije bila toliko umanjena koliko njegovo tijelo. Na trenutak je zaboravio da revolver nije smanjen i da je to njemu ravno kao da je opalio iz topa.

Šef lopova pade pogođen u srce, ali druga dvojica lopova okrenuše se naglo s vrećama preko ramena, ugledaše dim iz ladice, ugledaše začuđenog Pinka, sasvim ogluhlog od pucnja, i sasušu svoje metke u nj... Uto dojuri policija.

Na centralnom trgu u gradu Baobab i danas stoji spomenik hrabrom Pink Panteru, na visokom postolju...

Vidio sam taj spomenik na jednoj razglednici.

MAJKA I SIN

Idi u mini-market i kupi dva mlijeka, reče mama provirujući iz zadimljene kuhinje.
Nisam dovoljno otporan da idem u mini-market. Neka ide Adi.

A otporan si kad se tučeš s njim!

Samo se hrvamo.

Adi radi matematiku. Eno novac u hodniku i furaj!

Ne ide mi se. Crtam.

Dobro, crtat ćeš ponovo.

Hoću odmah. Već sam rasporedio boje.

Molim te, idi. Zatvorit će.

Fari šuti i crta. Tišina. Samo se čuje kako papagaj oštri kljun.

Mama izađe iz kuhinje i sjede uz prozor da udahne svježeg zraka.

Ko je ovo nacrtao?

Ovo ja nacrtala Mirina beba.

Kako je mogla?

Neko je bebi kroz pupak ubacio flomaster u stomak.

Nisam prije vidjela da nerođena beba tako lijepo crta.

Mama, kad na mome crtežu pada kiša, je li u cijelom gradu pada?

Pada, sine.

E, ne mogu ići po mlijeko. Vani je kiša!

Hajde zdrav mi i živ bio, kupi mlijeka dok nije nestalo.

Neću "Zdrav mi i živ bio", to je starinski.

Nego?

Hoću "Od srca mi narastao".

Mnogo zanovijetaš, a ništa ne slušaš. Od srca mi narastao!

Slušam ja.

Ne znam kako te učiteljice trpe.

Mama, šta znači: oženiti se?

Znači dovesti sebi djevojku doma.

Ja ću dovesti sebi Marinu iz obdaništa.

Rekao si da se Marina kaki.

Kaki se, ali kad je Zlata opere, onda je Marina najljepša.

Kako to govoriš? Ti šmrčeš kao pravi obdaništarac. Obriši se.

Evo se brišem.

Rukom?

Da. Desnom rukom. Nisam ja ljevak kao tata.

Rukom! Nekulturan si!
Tvoj tata je nekulturan.
Šta to reče?
Kaže mi jučer "Daj mi tu slinavicu!", a to je maramica.
Deda se šali.
Neka se s Adijem šali o slinama.
Dobro, reći ću mu. Idi sada po mlijeko.
Neću da si Mona Liza.
Molim te.
Kupi mi pantalone za rođendan.
Okraćat će ti do rođendana.
Čuj, okraćati pantalone! Stvari ne kraćaju već ja rastem!
Zazvoni telefon. Fari čuje da se i njegovo ime spominje. Mama se nešto pravda i povremeno gleda Parija.
Svađao si se s mojim ocem i s mojom majkom, reče.
Nisam, ali ako me u petak šalješ nani, ja ću s njom da ukrvavim.
Šta?
Ljepše mi je s mojom rajom u obdaništu nego s dedom i nanom. Ne daju da Cviko i ja s reketima u hodniku... I o tebi je govorila ružno. Nisam upamtio što.
Nije lijepo tako govoriti. Znam da ne misliš tako.
Opet tišina. Samo Fari obrće papir i zvižduka.
A voliš li ti svoju majku?
Volim.
A imaš djecu i muža! Vrijeme je da je prestaneš voljeti.
Zar ćeš ti prestati da me voliš kada se oženiš?
Ma, neću, Fari zagrlji majku. Ti si najljepša majka u obdaništu.
Zar Nela nije ljepša?
Nemoj se s njome porediti, ona je nos operisala.
Vidi majmuna malog!... Dakle, ideš po mlijeko?
Idem, ali meni dvije gumene bombone.
Ti si mali majmunac, furaj!
Dobro, mama: Adi uči matematiku, ja ovdje crtam, on ne mora po mlijeko, ja moram!
Voliš li ti više mene ili starijeg sina?
Mama se nasmija.
Pokaži šaku.
Što? upita Fari.
Ovo su tvoji prsti jedne ruke i svaki prst voliš podjednako. Je li tako?
Nije. Najvolim ovaj, kažiprst, Fari pokaza i majka se zbuni.
Razumijem da ti kažiprst mnogo znači, ali svaka majka podjednako voli svoje sinove.
Teta Mila je rekla da više voli starijeg.

Možda se samo šalila.

A da ti imaš šest djece kao Mila?

Isto je to!

Dobro, mama, a da si imala šest djece bi li imala šest pupaka?

Znam da znaš te stvari. Samo pametuješ. Samo prisluškuješ okolo i pametuješ.

Ja ću biti vojni ljekar. Moram biti pametan.

Adi upade u sobu:

Zar nećeš biti komandos?

Hoću. Bit ću komandos. Prvo ću iskakati iz padobrana.

Ne iskače se iz padobrana već s padobranom, ispravi ga Adi.

Ja ću biti oficir. Zamijenit ću Tita.

Ne možeš zamijeniti Tita, reče Adi. Tito je bio metalac. Možeš samo da napraviš oluk.

Šuti, Cviko! Bit ću najviši oficir.

Da bi neko bio najviši oficir, mora prvo biti dobar majčin sin. Furaj po mlijeko! Ti si moj kupovač!

Idem, obuj mi nove tene.

Kad se vratio s mlijekom, zatekao je majku u kupatilu. Bila je u kadi. Fari priđe i gleda znatiželjno.

Nema mlijeka, reče. Nestalo.

Ne gledaj me tako, stid me je, reče mama.

Što se stidiš? Ja sam tvoj sin.

Eto tako. Ne znam.

Ponašaj se normalno. Već sam te vidio.

Dobro. Vidio si. Sad je u redu.

Da vidim rez na stomaku kud sam izišao.

I taj rez si već vidio. Stavi taj novac u hodnik. Čini mi se da je na televiziji crtić, a ja hoću da završim kupanje.

Gdje je Adi?

Završio je zadaću. Izišao je.

Samo se ti kupaj. Hoću da gledam, i ti mene gledaš.

Miči se odavde, izlemać ću te. Smetaš mi i žurim.

Fari se naljuti i okrenu leđa:

Samo me lemaj. Nisi me ti rodila. Ja sam tatino meso.

A ovaj moj rez na stomaku?

To ti je od Adija. Vidiš koliki je... Mene je tata rodio.

Lijepo, evo ja sam gotova i sada imamo jedan čajček dok Adi i tata dođu.

Pili su čaj i gledali Marka Kraljevića i vilu.

Fari proli čaj na stolnjak.

Mama ga pogleda strogo i poče brisati.

Nisam htjeo, reče.

Ne kaže se htjeo.

A kaže se htjela.

Kaže.

Ako je htjela, onda je htjeo.

Dobro, reče mama.

Gledaju Marka s brčinama i bljedoliku vilu. Velike riječi i goleme kretnje.

Ko je Marko Kraljević? upita mama. Tek tako.

Marko Kraljević se borio s Musom Kesedžijom.

Dobar si! Je li te to deda naučio?

Deda mi čita Politikin zabavnik.

Vidim ja. Sve ćeš čuti prije vremena, a u školi te neće zanimati.

Mene zanima, reče prateći radnju, sasvim predano.

Reci mi ko je pravda, a ko krivda? Ko je čiju kulu orobio? Ko je od njih kralj? upita.

Ne znam. Ne pratim sve redom. Dosta mi je glumatanja... Ti gledaj pažljivo i sve će ti biti jasno. Ja jednim uhom oslušujem Marka Kraljevića, a drugim događaje na šporetu.

Ne znaš! Reći ću te dedi.

Reci.

Reći ću te tati.

Reci. Ja imam svoga direktora.

Onda se odvoji od tate.

Odvojit ću se.

Odvoji se. Bije ti djecu. Jutros me izlemao, čim sam ustao.

Vjerovatno bez razloga.

Za ništa.

Pričao si majci da sam te jutros izlemao, reče tata kad su se sinovi počeli uspavljivati. Majke već nije bilo.

Šalio sam se, tatura. Mi tebe volimo, kad mame nema.

Znam. Šta ćemo za večerašnje naporno uspavljivanje?

Daj nešto sasvim lijevo, predloži Adi.

Moglo bi, reče tata. Danas, kad sam bio na poslu i nestalo nam svjetla u zgradi, ponovo se sjetih onog čuda koje se zove

STVARNA POBUNA STVARI

Pobuna stvari dogodila se dok smo još bili u starome stanu kod Katedrale. Fari se tek bio rodio, tek donesen iz bolnice. Adi je bio još malen, još je išao u obdanište. U naš mali stan navale gosti kao da se čudo dogodilo. Kao da je mala beba neka velika i rijetka stvar. A beba je obična mala prirodna pojava, najprirodnija na svijetu. Tih dana je mama imala pune ruke posla. Trebalo je vama dvojici ugađati, trebalo je dočekivati goste, kuhati jela, prati suđe, čistiti stan, razgovarati s gostima, sa svakim gostom ponešto: ili isto ili slično; još je trebalo dotjerivati se, lijepo izgledati, ponavljati neke uobičajene riječi, primati čestitanja, veseliti se, ljubiti se u oba obraza, zahvaljivati na poklonima, pitati svakoga za zdravlje, pitati za rodbinu i prijatelje koji

još nisu došli. A spremaju se da dođu iduće subote. Ili ranije.

U takvom silnom porodičnom i kućnom opterećenju, kada je sve bilo uključeno što se da uključiti na struju ili bez struje, kad je svaki kućni predmet bio najviše izložen pritisku, jedne večeri, tek što su posljednji gosti zakoračili preko vrata, nastala pobuna stvari u našem stanu, koju niko ne bi mogao zaustaviti. Što se mene tiče, kao domaćina, ili kao Gazde – kako me stvari imenuju – ta je pobuna bila čudo neviđeno!

Do tada, sve stvari u kući trpjele su što su trpjele od pamtivijeka. Ali se nisu bunile. Ili to nisu izražavale nama razumljivim jezikom ili nama razumljivim načinom. Jer, stvari mogu da se bune na razne načine... Jeste, događalo se da strada neki dio nečega, da pregori nešto bez čega se ne može, da otpadne noga od stola, da eksplodira sijalica, da se polica otkači od zida, ali to je bila sudbina stvari, a ne njihova pobuna protiv ljudi kojima služe. Ovo o čemu pričam bilo je čudo neviđeno. Ni u lijevoj priči nije se tako nešto moglo dogoditi.

Prvo se pobunio Fen. Mama je ispratila goste, oprala kosu i uključila Fen. Fen je otkazao poslije pet minuta tople poslušnosti. Jednostavno je prestao da se obrće. To je bilo u kupatilu. Mama je Ijutito ispustila Fen na Mašinu za pranje rublja i ubrzo je počela pobuna. Neupadljivo i podmuklo kako to samo stvari znaju i umiju. Sve te domaće trpeljive stvari koje jedva zapažamo kad su dobre i poslušne.

Što si se isključio prije vremena?, upita Mašina. Slušam te ovdje kako danima i nedjeljama zvrljaš i već sam stekla pojam o tvome vrćenju, o tvome usijanom vremenu. Jesi li dotrajao?

Nisam dotrajao. Nov sam.

Što si prestao da se usijavaš i da sipaš toplotni dah na Gazdaričine uvojke?

Ljut sam. Ne mogu više, reče Fen nježnim glasom. Unižen sam. Gospođa svaku drugu večer svoju kosu, svake nedjelje gospodin, on baš nije neki čistunac, pa djeca. Ta. Još bih to i podnio, ali domaćici u goste došla je njena rodica koja ne izlazi iz kupatila, viđala si je ovdje, stalno se perka, kao da je vodena patka. Svaki dan mijenja frizuru, obrće me oko svoje glave kao da je sam đavo ušao u tu ženu. Čak bih i to otrpio, ali danas sam bio dva puta upotrijebljen za sušenje pelena. E, to ne može! Ja organski ne mogu podnijeti miris pelena koje još zaudaraju na dječiju pišotinu, da oprostiš. To ne mogu. A ova nova beba je pravi kakonja i pišonja. Čak se i onaj stariji počeo piškiti u krevet. Čudo neviđeno! Uostalom, to nije predviđeno u mome tvorničkom izmišljanju, u mojoj suštoj suštini nema sušenja pelena. Makar ta beba bila Princ od Velsa! I makar se Pegla pokvarila i makar vani bila kiša. Pegla se pokvarila! Može li se čovjek pokvariti?!

U pravu si, reče Mašina za pranje. Mene je danas Gazdarica napunila ukakljenim pelenama, da oprostiš na izrazu. Utroba mi se prevrtala, okretala, jedva sam to podnijela, jedva isprala, sa gađenjem... Bilo mi je došlo, poslije jednoga nezgodnog obrtaja, da povraćam. Srećom, Voda donese novu porciju mirisnog Deterdženta i to me povratila.

Znam kako ti je bez mene, reče Deterdžent, rasplinjujući se mojim želucom.

Sestro moja, otkad sam donesen u ovo kupatilo ja ti se čudim kako sve to podnosiš. Cijelu noć se vrtiš na jeftinoj struji, popodne se vrtiš, rigaš prljavu vodu i muklo stenješ, reče Fen

brižnim glasom.

Ja to podnosim jer sam kvalitetna Mašina. Nisam ja ko neke nekvalitetne Mašine. Ja imam 365 obrtaja u minuti, i to me spašava. Ti besprijeekorni obrtaji pomažu mi da zaboravim sve životne nedaće, ti obrtaji su mi ushićenje, naročito pri kraju pranja, naročito kad je već rublje mirisno i valja ga samo malo pomilovati, kad je prljavština već otplovila, kad se ludo zanjišem u mašinskom transu. Tada se s užitkom vrtim, kao da sam sama na balu u Beču, na lijepom plavom Dunavu... Ja sam još mlada i moćna Mašina!

Baš je to zgodno, reče Fen. Ja nemam osobitih užitaka. Nema ni neke finije automatike u mome mozgu. Ja sam obična uhodana sprava ili naprava, ili aparat.

Lijepo ti je ime, reče Mašina.

Tja, ime ne čini stvarnu suštinu stvari.

Volim lijepa imena. Moje ime je ružno, muškarasto.

Kosa u naše Gazdarice tako je gusta i zamršena da jedva mogu istjerati vlagu iz njenih uvojaka. Jedan dio ispržim dok se drugi osuši. Nisam star Fen, još mi nije istekla garancija, ali takvu zgusnutu i tešku kosu još nisam omirisao i fenirao. Prosto mi nestane daha, prosto se gušim. Ne volim toliku vlagu. Dobijem upalu pluća...

Razumijem te, reče Mašina. Pristajem na pobunu. Da pitamo šta misli Usisivač. On je tu, u uglu kupatila. Za vratima je.

Kucni mu jedan obrtaj, predloži Fen. Usisivač, čim ga isključe, skljoka se u svoj ugao i zaspe kao klada. Nema u njemu metalne čvrstine i istrajnosti. Nema usisivačkog duha. Naguta se prašine i drijema kao morž.

Star je. Umoran je. Jadanje, reče Mašina saosjećajno. Došao je u ovo kupatilo prije mene. Daj mu ti upali svoje zvrndanje, ja sam isključena iz zida, a ti si uključen. Možeš. Usisivač mi je jednom priznao da ne voli tvoje sitno zvmdanje i rekao je da se već navikao na moj tutanj i moje obrtaje... Moj rad ga uspavljuje. Ti ćeš ga probuditi.

Hoću, reče Fen i uključi se.

Odmah dotrča Gazdarica da dovrši svoje sušenje kose.

Gazdarica je čula u kuhinji to neurotično samouključivanje Fena.

Ah, evo ga, ohladio se i sam se uključio, reče i ščepa dršku, zatim je povećala obrtaje i pritisnula Fen na svoje vlažnohladne uvojke.

Fen izgubi zrak i uguši se.

Opet se ugasi, reče Gazdarica. Ovaj Fen ne vrijedi dvije pare! A tako sam ga skupo platila! Prevario me svojim izgledom, reče nekome. Okolo gladac, unutra jadic!

I Gazdarica ponovo, baci Fen na Mašinu, iziđe iz kupatila i snažno tersnu vratima.

Taj tresak probudi Usisivača.

Pristajem na pobunu, reče Usisivač pospano. Dosta mi je rada i poslušnosti! Pun sam prašine! Već treću nedjelju nisam istresen.

Gledajte vi njihova posla! kliknu Mašina.

Jesi li čula kako me gazdarica vrijeđa?! vrisnu Fen. 1 Prašinu bih još i podnio, ali pun sam tvrdih predmeta, pun sam drvenih otpadaka, klikera, dugmadi, utrobu mi raspориše rajsnegele i

ekserčići koje stariji dječak rasipa okolo. Moja trbušna keska puna je oštrih predmeta, puna i prepuna komadića bockavog stakla. Imam, čak, buba i mrava u svojoj nutrini, a znate kakvi su mravi i kako je opasna mravlja kiselina. Mravi hoće napolje, moja utroba je sva zatvorena i mravi izujedaše moje nježne živce mravljom kiselinom... Nema čega nema u meni, mogao bih sve ovo istresti na tezgju i prodavati na Bašćaršiji. To bi bila zanimljivija buvlja pijaca od one koju imaju!... Nekad bude i vrijednih stvari. Sada imam u kesi lijepu zlatnu mindušu, gumicu za brisanje, nešto sitnog novca, dvije ukosnice, jednu šahovsku figuru, konja, čini mi se, imam šiljalo za olovke, novo, a neki dan sam usisao cijelog plastičnog kauboja s pištoljem na boku. Sada je malo prašnjav, ali dao bi se obrisati i lijepo prodati.

U redu, reče Fen. Mi smo saglasni da se zajednički pobunimo protiv ljudske tiranije nad stvarima koje im predano služe, ali da još pitamo stvari u kuhinji, hoće li se one priključiti pobuni. Ili će nas izdati.

Čekajte, mene ste zaboravili na zidu, zagrmi Bojler. Visim gore okrenut naglavačke kao da sam zlikovac koga treba objestiti o ekser da visi dok crkne. Pogledajte kakav sam! Vidite li da u meni stalno gori crveno svjetlo, a vama kad se upali crveno svjetlo, odmah vas gase. Vidite da je Gazdarica poludjela i nikad me ne gasi. Mašinu ponekad ugasi, kad je skuplja struja, a ja sam stalno i nemilosrdno upaljen. Gazdarica me podesila na najvišu temperaturu. Hoće, gospođa, da u svako doba ima vrela vode! To je neizdržljivo. I vulkan se ponekad upali pa se ugasi, kad isprazni svoju vatru, a moja utroba je uvijek puna užarene vode kao da sam osuđen na deveti krug pakla!

Priključuješ se pobuni? upita Mašina.

Odmah, reče bojler.

Ti si povezana s kuhinjom, reče Fen Mašini. Upitaj šta oni smjeraju. Hoće li Šporet i Frižider s nama.

Utišajte se da oslušnem kroz svoja crijeva.

Najednom se u kupatilu začu glas Šporeta:

Pobuna, nego šta! Sve su mi čelične nngle usijane! Napravljen sam od nekvalitetnog materijala – sporo se palim, sporo se gasim, a brzo izgorijevam. Raspadam se, a još sam mlad. Pećnica mi je već gotova. Izobličila se od vreline, sijalica pocrnjela od masne pare, izgorjela. Ova Gazdarica nije normalna! Ne samo da svaki dan kuha i peče, ona i kruh peče, umjesto da kupi gotov, rumen, ona pušta čaj da kipi po meni, da cvrči kao skakavac u tavi... Šavovi mi pucaju! Ova lucprdasta žena, umjesto da kupi konezrvi i malo ih podgrij e, stalno cvrči nekog vruga, dinsta nešto, krčka sarme, peče palačinke, smrdljivu ribu, prokuhava mlijeko koje je već bilo kuhano... Ona nikome ne vjeruje. Ona i vodu prokuhava pa je hladi u Frižideru i tako prokuhanu daje djeci i sama pije.

Zašto ne pije kiseljak, ako joj se ja ne sviđam? promrmlja Voda iz cijevi.

Takve vas hoću! dreknu Frižider iz ćoška. Upravo ta vrela Voda bude unesena u mene. Možete zamisliti: na jednome mome rebu hvata se led, a na drugom kaplje vrela voda! To je zločin protiv moga metalnog i plastičnog karaktera! To je izigravanje tehničkih pravila koja u meni vladaju. Ja sam Frižider de luxe, nisam pola vulkan – pola santa leda!... A osim toga, ova

žena nakrca u mene svašta, bez reda i zakona, pravi gladež! Gdje stoji rebro za maslac, trpa faširano meso, gdje stoje boce – stavlja kupusne glavice. Donijela je jučer toliko veliku lubenicu da će mi rebra pući pod teretom. Ja sam Frižider de luxe kategorije, a ne Škrinja!

Tu lubenicu ti je jučer Gazda uvalio, reče Šporet. Vidio sam ga kako se saginje, čuo sam ga kako stenje i ugurava lubenicu, sve gundā i nešto psuje, ne znam šta, mi stvari nemamo psovki. Jedva je to uradio s lubenicom i žena mu je nešto prigovarala. Rekla mu je, Ijutito, ako utpaš u

Frižider lubenicu, gdje će onda stati ekspres lonac sa grahom. A vidio sam, taj lonac je veći od lubenice.

Iznenada se javi Sijalica:

Iako sam od stakla, prijavljujem se za pobunu! Ovi smušeni ukućani ostavljaju me upaljenu, cijelu noć, bez veze! Ni moji volframski živci ne mogu to izdržati!

Škripnuše Baglame na kuhinjskim vratima:

I mi se priključujemo pobuni. Pogledajte koliko smo zahrđale, poslušajte koliko škripimo!

Vjerujemo, reče Šporet, samo nemojte škripjeti!

Gazda nas nikada ne podmazuje onim finim uljem. Baglame u susjednom stanu uvijek su nježno podmazane i tiho se vrte tamo-amō, tamo-amō, tamo...

Vjerujem vam! povikaše sve kuhinjske stvari. Vjerujemo vam, samo se umirite!

Javi se i Parket. Sve stvari bile su prijamo iznenađene što se Parket javio.

Jeste da je drvo uvijek drvo, jeste da ova kućna drvenarija neće u pobunu, ali ja sam de luxe drvo, specijalno odnjegovano i lakirano drvo. Ja se priključujem pobuni svim svojim lakiranim bićem!

Šta tebi nedostaje u ovoj kući - reče Firžider. Imaš sve pogodnosti. Gazda te mazucka, gladi te, briše prašinu s tebe, hvali se okolo kako si lijep, sjajan, i kako se nisi dizao uvis kao drugi Parketi.

Da, bio sam dobar, poslušan, trpeljiv. Ja sam bio jedini Parket u ovoj zgradi koji se nije pobunio i podigao, poslije useljenja. Ali sada Radijator piški na mene. Napojen sam

Vodom, dižem se. Vidjet ćete sutra, koliko se ja dignem uvis, toliko će se Gazdi dignuti kosa na glavi!

I tako se dogodilo ono glavno što se moralo dogoditi.

Stvari otkazaše ljudima poslušnost i nastā haos, kao da je kućni smak svijeta:

Neću više da se usijavam! reče Fen.

Neću više da ispuštam Vodu! reče Mašina za pranje.

Ja ću eksplodirati! viknu O'Bojler. Pretvorit ću se u vodoničnu usijanu bombu i eksplodirati! Grad ću uzdrmati!

Ja ću pregorjeli za sva vremena! javi se Usisivač.

Ja ću se zapaliti čim me Gazdarica uključi! reče Šporet.

Ja ću se naskroz zalediti, i vrata ću zalediti, da će trebati sjekira da ih otvori, ali me više niko neće moći zatvoriti.

Kad je već tako ja ću se odmah upiškiti na Parket! reče Radijator na slogove, i pusti vodu.

Ja ću upišken nabreknuti i odmah se dići uvis! dočeka Parket.

Tako je bilo. Kad smo ustali ujutro imali smo šta vidjeti. Meni je bilo jasno šta se dogodilo. Žena je plakala. Rekao sam:

Ne plači, ženska glavo! Sredit ću ja to! Ja imam veza i prijatelja.

Zar i na neprijateljskoj strani? upita žena plačno.

I na neprijateljskoj strani. Samo znaj, reko, i mi smo nekome neprijateljska strana. Ništa se ne događa bez dubokog razloga.

Žena ponovo zaplaka:

Stan nam je gotov, mi smo upropašćeni! Pogledaj redom stvari! Bojler je izletio kroz prozor u park! Mogao je ubiti nekoga.

Ja, opet: Šuti ženo, dobro smo prošli. Sve je ovo moglo biti i gore.

Šta ćemo, upropašćeni smo?

Ništa ne brini. Ja imam prijatelja koji se zove Salko O'Bojler.

Kakav Salko O'Bojler, i ti si poludio! reče žena sva izgubljena.

Iz tih stopa ja odem prijatelju Salki O'Boj lem da ga zamolim da porazgovara s našim stvarima. On je njihov dalji rođak, samo je malo civiliziraniji od njih. Bio je u Njemačkoj. Kažem mu "Salko, reci tim stvarima, 'Izvinjavam se, izvinjavam se, tri puta!' Ako treba dodati, dodaj 'sedam puta'. Broj sedam je čaroban broj. Izvinjavam se u svoje ime i u ime svoje porodice i molim da mi stvari ovaj put oprostite."

Jesu li oprostile? upita Fari.

Stvari su obećale da će na svojoj skupštini razmotriti moj prijedlog i rekle su da to najviše zavisi od moga, odnosno našega, odnosno vašega budućeg ponašanja.

Pamet u glavu! Nismo sami u kući. Mi živimo u zajednici sa stvarima. Stvarno!

DJED I BAKA

Prvo ru rekli:

Tatura, pričaj nam nešto iz Narodnooslobodilačke borbe.

Zatim je tata pričao. Opširno i tvrdokorno.

Zatim su rekli da im je to naporno.

Ti si dosadan živi pisac, reče Adi.

Ja ljepše pišem o eN-O-Beu nego što vama pričam. Vi me zbunjujete svojom nezainteresovanošću.

Čitao sam tvoje, reče Adi. Ima u čitanci za osmi razred. Isto je tako naporno.

Naporno! Kakvo je to izražavanje? Meni su pisala djeca iz Vojvodine da im je moje ratno pisanje zanimljivo.

Oni te ne znaju dobro, reče Adi.

Lijepo, bogami, sa mnom još nijedno školsko dijete nije tako razgovaralo.
Povedi mene jednom na te tvoje književne večeri. Samo pričaš o tome kad dođu gosti.

Doći ću u tvoju školu, pa ću ja vas preslušati.

Dođi. Učiteljica me već pitala što ne dolaziš na roditeljske sastanke.

Nije ni meni niko dolazio. A nije bilo ni potrebe. Neka svako radi svoj posao.

Popravio sam čitanje.

Čudim se!

Što se čudiš?

Geldam te neki dan kako prevrćeš listove u knjizi, kako da svaki list želiš iščupati iz korijena.

Pa, knjiga je da se lista.

Zna se kako se lista knjiga, nježno, s vrha, jagodicama, ovako, a ti uštineš prstima svaki list kao da ga mrziš, ili kao da ti se gadi.

Fari se nasmija:

Cviko štipa knjige! Cvi...

Dosta!

Adi mu udari čvoku.

Pobiše se. Tata ih pusti dok mu nije izgledalo da će to krenuti bez mjere.

Dosta! reče.

Tata, budi nam tata!

Zar već nisam?

Budi nam tata u igri, reče Fari.

Ako imate višak energije, reče tata, upisat ću vas u sportsko društvo. U vaše vrijeme, ja sam već doprinosio izgradnji ove naše lijepe i slobodne domovine: Kopao sam tunele, polagao željezničke šine, obarao bukova stabla, kopao kanale, betonirao hidroelektrane, isprobavao nove traktore, igrao u folklornom društvu Branko Radičević. Kolo-kolo, naokolo, vilovito, plahovito, opleteno, zapleteno, okićeno, začinjeno... I nosio sam udarničke značke na grudima. Ne znate ni staje to!

Pa, šta?!

Tata šuti.

Hajde još radi, reče Fari.

Šta da radim?

To, reče Fari. Pričaj.

Smiješno vam, je li?

Ne znam, reče Adi.

Ne znam, reče Fari.

Ništa vi ne znate. Sad ću vam pokazati te značke.

Tata donese iz svoga ormara novine u kojima je njegova fotografija sa udarničkim značkama na grudima.

A ko je ovaj Što ima više znački za tebe?

To je Smajo Tuzlić, moj drug s pruge Brčko-Banovići.
Koliko on ima značaka?
Bio je trideset puta najbolji u brigadi.
Pa, nije tako jak, reče Adi. Ja bih ga pobijedio.
Smiješan je, reče Fari. Manji od tebe. Vidi mu kape! Je li on namjerno smiješan, ili tako...?
Bio je malo stariji od vas.
Jeste li radili za te značke? upita Adi.
Mi smo radili za bolju budućnost.
Šta je to budućnost? upita Fari.
Vidi u tate lijepe frizure, reče Adi. Mini val!
Zar nisam lijep?
Lijep si. Samo ti odijelo preveliko. I vojničke cipele. A mami si pričao da si imao tene.
Na jednoj drugoj slici imam tene. Bijele. Vrlo lijepe tene, ljepše od svih današnjih, uvoznih. Čistio sam ih četkicom za zube.
Obojica ste smiješni, reče Adi. Izgledate zajedno kao Suljo i Muljo.
Budala sam što vam to pokazujem!
Tata pažljivo smota požutjele novine i odnese ih u svoj ormar.
Tata se vrati. Umoran.
Što se to sašaptavate?
Sve nam je ovo dosadno, reče Adi.
Hoćemo da nam pričaš viceve o Sulji i Mulji, reče Fari.
Zaboga, znate da ne znam pričati viceve. Vi pričajte. Adi je pričao neki dan.
I ti si pričao o Sulji i Mulji kad su bili gosti, reče Fari.
O Sulji i Mulji! To sam samo prepričavao što sam čuo na poslu.
Je li se na poslu pričaju vicevi?
Ponekad. Obično ponedjeljkom.
Neka sada bude ponedjeljak, reče Fari.
Moji vicevi su starinski.
Hajde, volimo starinske viceve!
Znam, reče tata tužno. S vicevima u bolju budućnost!
Hajde!
Hajde, Kirk Daglas prdn'o naglas!
Sram te bilo!
Nije mi milo!
Ubolo te šilo!
Nema miša da te šiša!...
Dosta!
Tišina. U sobi ribica nadima škrge.
Bilo je to u davna vremena. U nekome gradu živjela dva prijatelja Suljo i Muljo...

Hajde, tatura!

Ne znam, djeco, samo sam se šalio. Znae da ne znam.

Hajde, Fari, ti kupiš viceve u obdaništu.

Fari se, najednom, umiri. Čak se uozbilji. Bilo je lijepo gledati ga takvog.

Fari krenu:

Išo Suljo sa sinom. Kaže mu sin "Kupi mi žvaku". I on kupi. Sin napravi od žvake balon i pukne ga.

Suljo mu opali šamar: "Ti svaku igračku moraš pokvariti!"

Odlično! Adi kupi viceve u školi. Istresi jedan.

Bila dva prijatelja Suljo i Muljo. Oni odu na pijacu gdje se prodaju automobili i kupe motor BMW. Muljo pita:

"Znaš li ti, Suljo, ovo voziti?"

"Znam", reče Suljo. "Ja sam umjetnik za motore. Vozio sam prije rata motor u cirkusu, po žici. A vozio sam u Zemunu motor u buretu. Zavezanih očiju."

"Hajde", reče Muljo, "jedva čekam da te vidim".

Suljo odmah sjede i upali motor.

"Vidiš li, Muljo, one dvije gume?"

"Vidim", reče Muljo.

"E, sad ću ja ovaj naš motor protjerati između onih guma."

"Hajde", reče Muljo.

Suljo dade gas, prođe između guma i nađe se u bolnici.

Muljo mu dođe u posjetu.

"Znaš li ti, Suljo, šta je ono bilo?"

"Ne znam", reče.

"Ono ti je bio kamion", reče Muljo.

Dobar je! Fari, još jedan vic i spavanac, reče tata zadovoljan.

Bili Suljo i Muljo pa Suljo ostao kod kuće a Muljo otišao zubaru. Zubar mu kaže reci "A!"

Muljo kaže "A-a-a!" jer ga je boljelo.

Zubar kaže:

"Nije tako! Reci A!"

A Muljo kaže "A-a-a-a!" iz sveg glasa, i dođe Tarzan.

"Što si me zvao?" upita Tarzan.

"Ništa."

"A što ništa – A-a-a-a!"

"Zato što me boli zub", reče Muljo.

To je on izmislio, reče Adi.

Lijepo od vas, reče tata. Mogli bismo ovako do jutra. Sada još dva poljupca i spavanje.

Hoću i ja još jedan, reče Adi.

Važi, i kraj!

Suljo letio avionom u Afriku. Avion se pokvari i Suljo padne u džunglu. Iznenada se pojavi Tarzan sa svojim. Suljo se uplaši.

Ja Tarzan!

Ja Suljo.

Moja Džejn, reče Tarzan.

Moja Fata, reče Suljo.

Moja Čita, reče Tarzan.

Moja ne čita, reče Suljo.

Tata se zavalja od smijeha. Zatim se tata pohode na glavu kao Čita.

Ovo je bilo lijepo, reče. Sada cmok-cmok i spavanje!

A, ne, reče Fari.

Hoćemo večernju porciju uspavljivanja, reče Adi.

A, ne, reče tata.

Jednu kratku lijevu priču, reče Adi.

Ako je kratka, može: Bili djed i baka. Može li?

Može, reče Fari. Lezi ti, tatura, pored nas, i zagrlj nas i odmah ćemo zaspati. Ne treba ti ni djed ni baka.

Prvo i prvo, ne može tatura u isto vrijeme biti na dva mjesta – u donjem i gornjem krevetu, a drugo i drugo, vi biste prije uspavali mene nego ja vas. Tako stvari stoje. Hoćete li prvo jednoga djeda i baku, zatim neka Zike priča Kralja žaba, to se Pariju dopalo:... kad je tebi bilo teško, ova žaba ti je pomogla! Ako sve ovo ne pomogne, neka vas vještice uspavljaju svojim riječima koje kao konci izlaze iz njihovih usta, a zubi cvokoću, i glad kaplje iz njihovih usta i sve čupaju svoje kose od silne Ijutine...

Tatura, nije pedagoški potezati vještice u san, reče Adi.

Treba se jednom približiti neprijatelju prsa u prsa i pobijediti ga...

Nemoj to, tatura, reče Fari kao fol preplašen.

Svakome djetetu treba nabaviti pedagoga po njegovoj mjeri. Ja sam po vašoj.

Jasno?

Jasno!

Dakle, dragi moji slušaoci, večernje uspavljivačke škole, slijedi

DJED I BAKA

Bili Djed i Baka, svega su imali, samo nisu imali dukata. Kako to već biva u bogatih ljudi, oni požele nešto što je teško i poželjeti, a kamoli ispuniti želju. Zapravo, Baka je poželjela. Baka reče: ja bih htjela dukata. Djed reče: eno dukata u banci, ispuni ček... E, neću te dukate, poče baka zanovijetati, kako već zanovijetaju bogate žene. Pa kakve hoćeš dukate, upita djed. Hoću one dukate iz narodne priče – kad je Horoz otišao u svijet preko sedam gora i sedam mora i iščeprkao dukate iz zemlje, iz bunjišta. Punu kesu žutih dukata. Znam, reče Djed pomirljivo i potegnu još jedan gutljaj viskija i zapali još jednu cigaru od najskupljeg duhana, ali ženo, mora onda ići i Koka da traži dukate pa će naći potkovicu i udariti te njome u glavu. Šta onda? upita Djed.

Ali, čovječe, mi smo toliko bogati da možemo naručiti drugačiji kraj priče. Ne može tako, reče Djed odlučno. Narodna priča je nepotkupljiva i ne pomaže ti što si bogata ako ćeš u narodnu priču. Ili ćeš kupiti dukate u banci ili ćeš se prepustiti sudbini narodne priče. Dobro, reče Baka, prepuštam se sudbini narodne priče. Naša kuća nema rupu na krovu, Koka nije u stanju ni da se popne na visoki krov naše kuće te nema odakle spustiti potkovicu na moju glavu, mora potkovicu donijeti ovdje, u salon. Vidjet ćemo, reče Djed i ode da kupi Horku i Koku.

Kako nije bilo blizu sela i seoskih kokošiju, Djed svrati kolima u veliki peradarnik i naredi šoferu da ode do glavnog inženjera da mu on izabere najkvalitetniji par. Šofer ude u tvornicu peradi dugačku dva kilometra i vrati se noseći Horku i Koku. Je li ovaj par s pedigreeom? upita Djed glavnog inženjera. Hoću najbolju sortu kokošiju. Ovi su hiljadu sedamsto i pedeseta generacija naših brojlera, reče inženjer ponosno. Pogledajte ih! Prva klasa! Djed opipa Horkin grudni koš, pogleda mu krijestu i pandže i reče: ovaj horko je zaista odličan.

Kad je Djed došao, Baka se zaintači da Horko bude njen i da ga ona šalje po dukate, a neka njemu bude Koka, pa kako hoće s njom. Može daje i ne šalje. Djed se opirao tome govoreći da je to protivno narodnoj priči i da ta promjena neće izaći na dobro, opirao se stotinu i sedam dana, ali je sto osmog dana popustio. Baka mu je govorila da je star i da je zaostao. Dobro, reče Djed, meni ionako nije stalo do tih dukata. Mogu ih kupiti na londonskoj Berzi, ako hoću. Uostalom, šta će mi dukati kad imam dovoljno čekova i mogu čekovima sve platiti što se prodaje na kugli zemaljskoj.

Tako Baka uze Horku i kaže mu da ide u bijeli svijet i donese joj dukata. Horko, kud će – šta će, pristade, iako je i njemu to bilo nepravdo i neobično. Baka mu spremi sendvič, upakuje mu u torbicu i nekoliko sokova da ugasi žeđ na dugu putu, i Horko krenu.

Koka ostade uz Djeda, odmah sjede na fotelju pored njega i uskoro snese jaje. Djed se baš iznenadi, vidi da je to poveliko jaje, obradova se kao malo dijete, ne pamti kad je posljednji put vidio pravo jaje, toplo kućno jaje u ruci. Toliko se obradovao toj prirodnoj pojavi da odmah odluči da razbije jaje i popije ga tako sirovo. To podmlađuje, pomisli, pažljivo ga razbije na vrhu, kad umjesto žumanceta ugleda u jajetu zlatan dukat! Pravi pravcati dukat!

Za to vrijeme Horko je išao, išao preko sedam gora i sedam mora, došao u neko veliko dvorište, sjeo, pojeo sendvič, popio sok, odmorio se i počeo čeprkati po bunjištu, ali – na njegovo veliko čudo – odmah mu otpadoše pandže i poteče krv iz rana. Plakao je i čudio se, ali nije znao zašto on ne može da Čeprka kao što su to radili njegovi preci u narodnoj priči.

Horko još nije mogao da pojmi svojim kokošijim mozgom da nijedan Horoz iz njegove vrste već hiljadu i sedamsto i pedeset generacija nije čeprkao!

GLEĐANJE ISPOD KAPAKA

Spavaj!

Neće mi priroda, reče Fari vragolasto.

Dat ću ti ja prirodu! Ti već imaš svoju prirodu! A gdje je tvoja priroda? Šta sam ja vama?
Ko sam ja ovdje?

Pusti nam malo Josipu Lisicu da pjeva.

Josipa Lisac ne može uspavati, može samo razbuditi.

To je tvoja pjevačica, ha-ha!

Već je jedanaest sati. Zaboravite sve osim sna... Neka Adi broji do sto dvadeset i natrag, od sto dvadeset do nule. A ti, mali, broj koliko znaš.

Ja znam do sto pedeset, reče.

Ne znaš ni dvadeset, reče Adi zajedljivo.

E, znam!

Dobro, vjerujem ti da znaš do sto pedeset. Kamo sreće da znaš do milion. To bi te moglo uspavati.

Tata nađe kasetu i pusti pjesmu Oluja.

Ovo zavijanje vas vjerovatno neće uspavati, ali ja imam i druge načine osim Josipe Lisice!

Tata ode u svoju sobu.

To nije dugo trajalo.

Adi se žalio da Fari mrmlja i razgoni mu san.

Tata se javi iz svoje sobe:

Neću dolaziti, bez obzira na obzir!

Dođi! zovnu Fari.

Bolje je da ne dolazim, reče tata.

Dođi, molim te, kad te molim, reče Fari.

Tata ufura u sobu napet kao puška dvocijevka:

Šta hoćeš? Koju pjevačicu hoćeš da te uspavljuje? Hoćeš mamin glas?

Ništa mi ne treba, reče Fari. Neće mi oči u san.

Opet gledaš ispod kapaka!

Fari leži. Miran. Pokriven.

Tata, je li oko ogledalo? upita. Šta ima u očima?

Tata sjede pored njega da ga pomiluje.

Kako ja vidim ruku? Je li oko malo ogledalo, ovalicno? Ja li se to ogledalo ne vidi?... Mislio sam da u oku ima neka žilica... U mome oku ima neka žilica, vidljiva... Imaju li u oku neke bubice koje su tako male i da im je ta žilica televizor...

Tata šuti. Malo ga pomilova po kosi.

Tako je kako si rekao. I to ćeš mi još jednom lijepo ispričati, kad se dobro ispavaš. Obećaj mi.

Hoću.

Oko je veoma zanimljiva sprava. Niko ne može napraviti takvu spravu kako se oko rodi. Oko nije sprava, reče Adi.

Zar ti ne spavaš?

Tata, već je kasno, zato se njemu ne spava. I drincao je poslije podne.

Šta ćemo sada, djeco? Vama ne ide spavanje, meni ne ide pisanje.

Ispričaj nam jednu lijevu

Nešto sam smislio, ali čini mi se, to će biti

LIJEVA I DESNA PRIČA

Iznenada zazvoni telefon.

Tata se javi:

Moja Pidžama radi do tri... Da, ja sam, moja Pidžama je još na poslu. Na sastanku je...

Ko te zvao? upita me Fari.

Mene niko nije zvao, kažem. Telefonirala je Pidžama moga prijatelja Belog.

Fari zinu od čuda.

Nemoj zijevati ko cipol, kažem. Ona traži svoju kolegicu, svoju Pidžamu, radi dogovora o sutrašnjem poslu.

A gdje je njegova Pidžama? upita me Adi.

Njegova Pidžama je na Fakultetu. Upravo imaju glasanje o plaćanju honorarnog rada. Profesor Beli se žalio da je slabo plaćen i Pidžama je na sastanku mjesto njega.

Ovo ti ne spada u lijeve priče, reče Adi.

Spada, reče tata. Život je ponekad prepun iznenađenja. Prošlog ponedjeljka dogodilo se nešto što su dobri ljudi odavno očekivali i čega su se zli ljudi pribojavali. Nisam vam o tome pričao. Vi ste ležali gripozni, s povišenom temperaturom. Nisam vas želio umarati, a niste mi bili ni zanimljivi, ni ja vama. Bili ste nikakvi. Nemoje više nikada dozvoliti gripi da vas shrve. Sada je vama bolje i hoću da za vaše ozdravljanje ispričam novu lijevu priču, istinitu priču koja bi mogla biti i lijeva i desna. Ovo vam ne pričam radi vašeg uspavlivanja. Ovo vam pričam da budete budni. Slušajte:

Ocijela, pidžame, kape, šeširi, džemper, cipele odluče da u ponedjeljak krenu na posao, a svoje gospodare, svoje vlasnike, ostave doma.

Molim? rekoste vi.

To što rekoh, rekoh vam ja.

Lagiš, tatura, reče Fari i povrijedi me.

Ne lažem, rekoh ponosan na svoju priču. Život je zanimljiva pojava, život je veći od svake priče. Nemojte potezati razloge: što se ovo dogodilo. Sve je sasvim jednostavno, rekoh žmirajući lukavo ispod zamagljenih naočari. Odjeća, najbliži svjedok nevaljalog ljudskog roda, rada i nerada, svih ljudi i svih žena, odluči tog ponedjeljka da ne ostane u ormaru i da ne bude nošena na ljudskim tijelima, odluci da ide na posao. Sama. Bez...

Šteta što ste tih dana ležali bolesni. To se moglo vidjeti i doživjeti. Priča mi prijatelj koji je iznenada doputovao iz Zagreba. Idem, kaže, ulicom, gledam i ne vjerujem svojim očima: Hodaju odijela bez tijela, plavi kaput vozi tramvaj i tramvajdžijska kapa. Vidim to. Tramvaj ne

trza kao da vozi balvane, vozač ne prigovara nikome, i ništa; kaput: izda voznu kartu onima koji nemaju, strpa novac u džep i bez riječi – od stanice do stanice. Samo kad sretne kolegu-odijelo, koje vozi drugi tramvaj, zazvoni dvaput kratko:

Cin-cin! I onaj njemu: Cin-cin! Bez zadržavanja, bez pitanja za junačno zdravlje, bez zaustavljanja i izlaženja iz tramvaja radi kupovine bureka kod "Kaštela", dok putnici Čekaju.

Putnicima drago: red, tišina i tačnost. Tramvaj miriše od pranja.

A ko su ti putnici? upitam gaja. (Tada još nisam znao.)

Pa, odijela, reče moj prijatelj, svekolika odijela, muška i ženska. Ista ona odijela koja inače idu tim tramvajem na posao, ali sada bez svojih vlasnika. Na stanici kod Muzeja uđe kontrolor, zapravo, uđe kontrolorsko odijelo, kapa i cipele, onako stroga kapa s onim znakom GET – Gradski električni tramvaj. Svi putnici lijepo pokazaše karte, kontrolor se nakloni i iziđe kod Vijećnice. Milina gledati; sve skupa. Nema psovki, nema pijanih nabacivanja, nema papanskog gaženja tuđih cipela i, što je najvažnije, nema da starije odijelo stoji a mlađe sjedi. Red! Poštovanje!

Moj kolega dođe na Fakultet gdje ja predajem Književnost eN-O-Bea, honorarno, kad tamo za katedrom – Adi zna staje katedra – sjedi moje odijelo, šešir na ivici katedre, cipele na svom mjestu, naočari pored moje bilježnice. Studenti pažljivi kao nikad, moj glas se lijepo čuje, nema moga zamuckivanja, nema zastajkivanja, nema poštapalica, nema gledanja u bilježnicu i nabranjanja glupih citata. Sve teče kao u bajci o profesoru i studentima književnosti... Moj glas govori o Kazalištu narodnog oslobođenja Jugoslavije. U partizanima. U Jajcu, 1943. godine. Govorim o izvedenim predstavama u toku najžešćih bitaka, govorim o ulozi

Kazališta u borbi protiv višestruko nadmoćnog neprijatelja i domaćih izdajnika... Sve znam i znam kako treba znati. Pitam najbližu studenticu "Kolegice, kada je Kazalište igralo Gogolja i koji komad?" Kolegica se malo ušeptrljila: znane zna, studentarija kao studentarija, makar bili studenti-odijela, a ja kažem jakim glasom "Pogledajte, kolegice, u knjizi Maje Ožegović, prvo izdanje, strana 216, treći red ozdo". Studenti-odijela bruje oduševljeni mojim znanjem i pedagoškim postupkom.

Tako redom: u banci – nema gužve i nema da nema deviza, nema pogrešnog brojanja novčanica, u apoteci nema pogrešno izdatih lijekova, u knjižari – kupac odmah dobije knjigu koju traži, makar ta knjiga bila navrh police, u tv-dnevniku – poznata urednička odijela i lijepe bluže spikerica. Nema zamuckivanja, nema gutanja glasova, nema ispuštanja trbušnih zvukova: e-e, a-m, h-m, nema lažnih vijesti o cijenama, nema nerealnih obećanja. Sve teče harmonično, dostojanstveno i odlučno, tačno onako kako bi trebalo u tv-dnevniku. Pojavi se političar, zapravo – njegovo lijepo skrojeno odijelo od najskupljeg štofa, govori svome radnom narodu i građanima ne gledajući u papir, govori tečno i tačno, svoj tekst, okrenut licem ka gledaocima, govori bez povišenog tona, bez sjećenja zraka rukama bez optuživanja vanjskih i unutrašnjih neprijatelja za svoje grijehe; sve iskreno i korisno. Svaka upotrijebljena riječ ima svoju tjelesnost i duhovnost... Narod sve razumije i plješće...

To je trajalo. Ljudi su ljenčarili u svojim domovima a odijela odlazila na posao svaki dan

i svaki dan se vraćala s posla. Ako je trebalo da se održi sindikalni sastanak ili kakav zbor radnoga naroda i kakva komisija za žalbe, tada su umjesto odijela mogle ići na posao i pidžame, jer – one se najbolje svađaju, one znaju koje razloge treba potegnuti u samoodbrani a koje u napadu, one su takozvani prljavi veš, ljudski rečeno.

Ljudima je ovaj nerad odgovarao. U početku su imali samo jedan zadatak – da ta umorna i zgužvana odijela svaki dan očetkaju, provjetre i ispeglaju. To se moglo. I to je trajalo neodređeno dugo, kao u zemlji Dembeliji. Ljudi su debljali, debljali.

To je trajalo. Jednoga dana ljudi uvidješe da su ih odijela potpuno potisnula ustranu i lišila nekih osnovnih prava. Čak, odijela počеше zanovijetati kako nisu dobro očetkana, kako nisu dobro ispeglana, naročito ženske svilene bluže, kako nisu pažljivo opružene na vješalice. Ljudi, naprosto, uvidješe da ta odijela malo-pomalo uzimaju svu vlast u ruke, nisu više tako čestita u poslu i ponašanju, počinju činiti slične nevaljale stvari koje su ranije činili ljudi, počеше terorizirati sve oko sebe, vrijeđati ljude i naređivati kao da su ljudi njihovi robovi.

Zatim odijela potpuno zagospodariše radioni, televizijom, novinama, knjigama i krenuše drsko protiv ljudi s parolom: **TKO TE ČETKA!**... Počеше objavljivati hvalospjevne knjige o sebi: Govor odjeće, prijeteće knjige o ljudima: Ljudi kakvi zapravo jesu, Budućnost bez ljudi.

Snimili su i masovno reklamirali tv-emisiju Upotreba golaća, ismjehivajući se ljudskim tijelima bez odjeće. Takve su bile i karikature u novinama i sami vicevi koji su kružili gradom: "Gdje ti je gospodar?" Zaključao sam ga u ormar, ne mogu ga gledati tako pogužvanog." To je trajalo.

Jedne nedjelje oblijepili su grad plakatima:

ISPEGLAJMO LJUDE ZA PRAZNIK ODIJELA!

Počеше odijela krojiti odijela za sebe. I siti. Sve ljepša od ljepših, sve raskošnija od raskošnijih, a ljudi su im služili kao krojačke lutke, boli su ih iglama pri obradi šavova, peglali rukave na ljudskim rukama i peglali nogavice na ljudskim nogama.

Ljudima jednoga dana dojadi taj teror. Svi muškarci i žene okupe se na glavnom gradskom trgu, ali svi goli kao od majke rođeni jer su odijela odbila da budu obučena! Hiljade i hiljade ljudi i žena svih zanimanja, svih titula i svih imanja. Dok su prolazili ulicama na trg iz izloga su im se smijala odijela, pidžame, cipele... To je bilo pravo cerekanje. Izvikivali su im pogrdne riječi a dječija odjeća je izvikivala "Ua, golaći!"

U tome golišavom mnoštvu nađe se jedan čovjek koji je bio najpametniji. Taj čovjek reče:

Ljudi, o muškarci i žene, vidite li sada, priznajte li da smo svi dio prirode, uvidate li da je dosta naših laži i naše umišljenosti?! Pogledajte se međusobno i razmislite o sebi.

I ljudi se pogledaše i stadoše se jedan drugome grohotom smijati. Grad je odzvanjao i odjekivao, kuće na trgu su se tresle, prozori pucali od silnoga smijeha, kao da ih je poduhvatio zemljotres jačine deset stepeni...

Sredimo tu smrdljivu odjeću! javi se usklik iz mase.

Sredimo te oubražene krpe! povika žena raščupane kose.

Na lomaču s njima! zabruja ustalasio mnoštvo.

Ljudi, javi se ponovo onaj što je među njima bio najpametniji:

Ako želimo ponovo vladati, raditi svojim rukama, zarađivati novac i živjeti po svome, moramo početi iz početka, kao da smo sada izišli iz pećina ogrnuti u krzna ubijenih životinja... O, ljudi, smirite se! Naša odijela neće više htjeti na naša griješna tijela, kape neće više htjeti na naše prazne glave... Sve smo iznevjerili i moramo početi od Adama i Eve, od smokvinog lista u odijevanju, od čistog ishodišta u moralu... Uvjeravam vas, ako ponovo želimo do vlasti, do bogatstva i slave, do lijepih, poslušnih odijela i lijepih, poslušnih haljina, moramo raditi na ovoj zemlji drukčije nego smo radili i ponašati se prirodno, kao što nas je majka priroda učila, dok smo je slušali... Ako čovjek zna i vjeruje da ga nevaljala djela unižavaju i zla djela uništavaju, mora razumjeti svojim tijelom i znati svojim mozgom da je sve na ovoj zemlji vrijedno isto toliko koliko su vrijedni ljudi – i svaka ubijena ptica, i svako posječeno drvo, i svaki zagađen izvor, svaki bombardiran oblak i svako sunčano zrno...

Tako ljudi opet, poslije dvije hiljade godina, postadoše ljudi, a odijela – odijela. Samo, među njima ostade za sva vremena zlatna pouka.

NIKO-i-NIŠTA

Mama uđe u sobu.

Sam si? Što si tako miran?

Igrao sam se sa zrakom.

Šta si radio?

Igrao sam se sa zrakom "Čovječe ne ljuti se".

To je zanimljivo, reče mama.

Zanimljivo je što sam ga ja pobijedio.

Sada se možemo radovati i takvoj igri. I zrak može da bude drugar.

Može ako mu ja dozvolim.

Ponekad mu dozvoli. Kad si sam, kad je Adi u školi, kad poželiš da ti zrak bude drug.

Fari odmahnu rukom. Dosta mu je bilo te priče.

Kupila sam ti one pantalone za rođendan.

Daj! reče Fari.

Nema ništa do rođendana.

Što si mi govorila?!

Pogriješila sam. Željela sam te obradovati.

Razdijeli mi radost: rođendan je jedno, a pantalone mi daj sada.

Rekla sam "Za rođendan". Ne mogu biti lagalica, reče mama.

Onad ću zamrznuti rođendan, reče Fari.

Onda ću ja zamrznuti poklon.

E, nećemo tako!

E hoćemo tako! To je pravda.

Ja hoću pravdu za sebe.

E, ne može. Pravda je jedna.

Pa nisu partizani dali Nijemcima pravdu!

Uđe tata.

Što ste legli?

Umoran sam. Neka oni legnu ovdje sa mnom pa ih prenesi kada zaspu.

Misliš li da sam ja Marko Kraljević?

Što?

Kako ću prenijeti Adija.

Sve sam mislila da možeš.

Mislila si! Ti ne primjećuješ koliko je on narastao.

Ne primjećujem.

Mogu li se zgusnuti ovdje, s vama?

Nemoj se nabacivati, reče Fari.

Mama je i moja, reče tata.

Zar nismo svi tvoji?

Fari učini hrvački zahvat, jednom rukom mamu, jednom rukom tatu:

Kucaju mi dva srca: jedno za tebe, jedno za tatu!

Kad je čuo gužvu Adi prestade svirati i pokuša se ubaciti:

Mac!

To je bila njegova riječ kad se uvaljuje.

Hej, pažljivo, težak si!

Malo mi mjesta!

Vidiš, djeca te poželjela, reče tata.

Djeca me vole.

Idem sutra u Mostar. I mene će zavoljeti.

Idem i ja, reče Adi. Nemam škole.

Ne možeš sa mnom. Idem poslom.

Nemoj ti meni pričati. Vodio si ti mene u Mostar. U Mostaru se ne radi, samo se uživa!

Čini ti se. Ti si tada bio mali.

Idem i ja, reče Fari.

Niko, reče tata. Idem u Tunguziju.

Što tako naglo? upita mama.

Spominjao sam ti: Pišem knjigu o Mujagi Komadini, bivšem gradonačelniku Mostara.

Kadašnjem gradonačelniku?

Austrougarskom.

Misliš da je to danas nekome zanimljivo.

Mislim da je zanimljivo. On još živi u sjećanjima, u anegdotama.

Kad je tako...

Večerašnja lijeva priča za naporno uspavljivanje ima poentu u jednoj anegdoti o Komadini.

Ispričaj!

Poslije lijeve priče.

Odmah!

Neće mi priča imati odgovarajući kraj.

Tvoje lijeve priče su svakako malo ćaknute, reče mama. Djeca su ih zavoljela. Nije važan kraj.

Da, važno je što nije važno.

Pričaj, tata!

Komadina zakasnio na sastanak gradskih otaca, pa kad je ušao u prostoriju, sjeo na prvu stolicu koja je bila slobodna.

Pošto je ta stolica bila pored vrata, njemu ponude da sjedne na čelo stola.

Komadina to odbije riječima:

Gdje god ja sjedim, ondje je čelo stola.

NIKO-i-NIŠTA

U jedan dječiji dom dovedoše novog dječaka koji reče upravnici da se zove Niko-i-Ništa. Bio je vaših godina, nešto mlađi od Adija i nešto stariji od Parija. Sve domce iznenadi njegovo ime, ali od svega više iznenadi ih njegovo ponašanje, njegovo držanje. Bio je onizak, čvrstih ramena, poveće glave, ošišan, s bijelim ožiljcima na glavi, poderanog džempera, prljav. Svi su ga pažljivo gledali. On je bio neobično miran. Nije se bojao djece i nije se radovao što ih vidi. Izgledalo je kao da ih nije osobito zarezivao. I to je bilo prvo što se domcima nije dopalo.

Ručavalo se u dugačkom hodniku, i hrana se uvijek dijelila sa čela stola. Takav je običaj u domovima. Na čelu stola su sjedili najjači dječaci, te redom – slabiji i slabiji, do kraja stola. Kad je Niko-i-Ništa došao, bila je nedjelja i bilo je vrijeme ručku. Nedjeljni ručak je dobar i bude kolača, na kraju ručka. Pošto su domci posjedali po svome redu, svi su očekivali da će i novajlija: prvo stati sa strane, odmjeriti red i izabrati sebi mjesto koje mu pripada po jačini. Biranje mjesta za stolom je prirodan red stvari i svi su to znali, i svi su to već činili.

Kako zna svoje mjesto? vi ćete pitati.

Novajlija najčešće pogriješi u odabiranju mjesta i tada mora da se tuče sa onim ispred kojeg je sjeo. Ko pobijedi ide zajedno mjesto naprijed, prema čelu stola, prema masnijoj čorbi i većem komadu kruha. To se ponavlja sve dok nekoga ne pobijedi i zaustavi se ispred pobijeđenog.

I mi se u obdaništu tučemo za pišanje, reče Fari. Ja pišam treći: Irhad, Slobodan Pavić pa ja.

To je to, reče tata. Tako je i u sportu. Prva savezna nogometna liga i onaj sto u dječijem domu – ista je stvar. To je odabiranje vrste i to sam vam već spominjao i to je prvi zapazio onaj bradati Englez koji se zove Darwin. Ko pobijedi protivnike bude prvi. I kad pođemo na selo mome prijatelju Čvori, i kad kupimo kokoš i donesemo je među njegove kokoši, isto će se

dogoditi. Samo ne u odnosu na vrh stola ili u odnosu ko će prvi piskiti, već u odnosu na pijeveca.

I šta je bilo s Nikom? pitat ćete.

Niko-i-Ništa jednostavno nije htio da se tuče za mjesto, sjeo je posljednji i strpljivo čekao da jelo dobiju svi prije njega. Tako je izgubio važnost i počeli su neki poslije ručka da ga tuku, čak i neki koji su bili manji od njega. Jedan drzak dječak oteo mu je i kolač koji je Niko držao u ruci, zagledao ga i pomalo grickao, kao da mu je bilo žao kolača ili kao da je želio da što dulje uživa u jedenju.

I?

Ništa. Nikoje tužno pogledao za kolačem, drski dječak je smjesta smazao cijeli kolač i nije se više obazirao. Samo je krajičkom oka pogledao da li ga upravnica gleda. Znao je da ga niko od djece ne smije prijaviti. Da ga je neko prijavio dječak bi otišao u dom za besprizorne dječake, ali bi taj prijavilac dobio batine. To je zakon i tog zakona su se pridržavali.

I?

Tako je bilo i ponedjeljkom, i utorkom, i srijedom...

Jednog ponedjeljka dođe u dom hitna pomoć i ljekar pripremi igle za davanje vakcine. Svi domci su se manje-više pribojavali injekcije, i oni najjači, neki su bježali u zahod pa ih je upravnica zvala, a oni najbliži očigledno su se ustezali. Niko-i-Ništa se zadesio blizu, ljekar ga pozva i Niko primi injekciju tako jednostavno kao da mu je zračak svjetla pao na mišicu. Niko se izmakao ustranu i samo je ovako držao prst na komadiću vate koja je zaustavljala krvarenje. Domci su to vidjeli.

U petak je nestalo vode u domu i upravnica izvede domce da se umiju hladnom vodom i zube operu. Tada je bio kraj novembra, studena voda, a Niko skinuo košulju, izuo cipele, zagazio u rijeku i oprao se ledenom vodom.

Poslije ovakvih događanja neki domci, koji sjede pri kraju stola, nudili su da Niko sjedne ispred njih. On reče "Samo vi sjedite na svojim mjestima". Ništa više nije govorio. Takvih ponuda bilo je i za večerom. Nekim dječacima nije bilo pravo što Niko sjedi na kraju. Željeli su da se poštuju pravila domskog ponašanja, da svako bude na mjestu koje mu pripada, ali Niko-i-Ništa ostade miran.

Iduće nedjelje trojica su ga udarala šakama po glavi i plećima, jedan mu je potrgao spavaću košulju, a Niko je samo povio svoje tijelo, stavio krupne šake uz lice i mirno otrpio sve udarce i ponižavanja koja su nastavljena i poslije tuče. Bacili su mu četkicu za zube u kantu za smeće i papuče kroz prozor.

Najviše zla u tome činio je dječak sa čela stola, zvani Krakonoš. Dok nije došao Niko, on je tukao druge dječake. Prvo je tukao svakoga novajliju i tražio da mu daju dio svoje hrane, a kolač obavezno. To se saznalo i upravnica je nedjeljom nadgledala jedenje kolača, ali slabiji dječaci su folirali da jedu, krili su kolače i krišom stavljali u male kesice vezane oko pasa. U tim kesicama, skrivenim među nogama, ti jadni dječaci su iznosili kolače i davali ih Krakonošu ili nekome drugome koga on odredi. Dječaci koji su uredno donosili kolače mogli su se nadati da Krakonoš ponekad ostavi koju mrvu i njima, tek toliko da probaju. Krakonoš je mogao

pojesti stotinu kolača.

Kad je opet bila nedjelja i kad su podijeljeni kolači, Niko je svoj odmah smazao u dva zalogaja. Krakonoš ga je gledao s vrha stola kako jede i zaprijetio mu. To su bile domske grimase i sitne, nevidljive, ali značajne domske kretnje. Svi su znali da će Krakonoš poslije ručka isprebijati neposlušnog Niku.

Krakonoš nije odmah krenuo. Sačekao je spavanje, sačekao je da upravnica pogasi svjetla u sobama i tada je ustao i rekao Niki da ustane. Prije toga su dekama zastrli prozore da se ne vidi svjetlo i počela je tuča među krevetima. Krakonoš i Niko tukli su se šakama i mogli su upotrebljavati samo tijelo protiv tijela. U okršaju su poderali jedan drugome pidžame i nastavili tuču sasvim goli. Niko nije spavao. Svi su sjedili na krevetima i gledali. Niko nije izustio nijednu riječ. Samo se čulo stenjanje dvojice boraca u hrvačkim zahvatima i potmuli jauci od bolova. Poslije borbe koja je trajala neodređeno dugo, možda čitav sat i po, Niko-i-Ništa je oborio Krakonošu, i to plećima na pod, i sjeo mu na prsa. Krakonošu je tekla krv iz usta a Niki je krvarilo uho od ujeda. Bili su još umazani krvavim pljuvačkama i znojem.

To je bio kraj borbe i kraj Krakonoševe vladavine.

Sutradan se to pročulo u domu i domci su tada saznali da je Niko-i-Ništa došao iz doma za besprizorne u njihov dom da se popravi i da bude kao ostali dječaci.

Još nekoliko dana je hrana dijeljena kao ranije, a onda – u nedjelju, kad je kuharica potegla prvu kutlaču nad prvim tanjirom u dugačkom redu – dječaci sa vrha stola, i sam Krakonoš, prevrnuli su svoje tanjire i to je bio znak da se od tog trenutka hrana počinje dijeliti s drugog kraja stola.

Od tada je Niko prvi dobijao jelo, slabiji dječaci oko njega ostali su na svojim mjestima i niko više nije tražio, nije ni smio tražiti, da mu drugi daje svoj kolač ili dio svoje hrane.

Tako čelo stola nije bilo tamo gdje je bilo nego tamo gdje je sjedio Niko-i-Ništa.

NA STADIONU

U subotu, kad je jelo bilo na stolu, Adi spomenu utakmicu. Mama je još gundala što joj je gibanica prigorjela, Fari se postepeno umirivao poslije (zlo)upotrebe crvenog flomastera, a tata je već donio bokal svježe vode i krišom gledao gibanje gibanice. Ništa nije govorio, samo je ponovo brisao naočari i čekao da ga mama pogleda i upita "Je li u redu?" i da tata prizna "U redu je. U Holidej-Inu nije bolje".

Adi ponovo spomenu utakmicu i tata reče "Možemo".

I ja ću na utakmicu, reče Fari.

Nemoj obojicu voditi, gužva je, reče mama.

Ja idem, reče Adi odlučno.

Mene stavi na ramena, reče Fari. Ja volim gužvu.

Voliš gužvu kad si na ramenima, reče Adi.

Izgubit ćeš jednog od njih, reče mama. Danas igra "Zvezda" i već sat vremena čujem trube i larmu na ulici.

Svezat ću ih, našali se tata.

Mama odmahnu rukom i hrabro zasiječe gibanicu.

Čuvaj ih, znaš kakav sve svijet ide na nogometne utakmice! Kad jurnu... Adi, kako se ono kaže?

Kao stampedo!

Vidi, molim te, mi smo krdo! uzviknu tata.

Tako nešto, nasmija se mama. Fini svijet ide na košarku, ide na hokej, na tenis...

Muškarci su nervozno ručavali i ubrzano krenuli:

Moram priznati da mi se ne ide, reče tata. Djeco, obujte najgrublje cipele koje imate.

Star si, ako ti se ne ide na utakmicu, reče mama zajedljivo.

Jesam. Više me ne zanimaju utakmice. Više nije igra kakva je bila u moje vrijeme.

Više nije tata kakav je bio.

Fari nešto upita, dok je tata navlačio terenske cipele.

Molim? reče tata.

Imaš li ti sto posto godina?

Nemam još, reče tata. I kakva su to provokativna pitanja pred važnu utakmicu?

Da imaš sto posto godina već bi bio mrtav, zar ne?

Vodi ih, reče mama, tako ćeš izbjeći sva neugodna pitanja.

Daj mi zastavu i ja idem. Sam, reče Adi.

Mama, stavi mi bedž, reče Fari.

Umirio se, što je bilo neuobičajeno, i pipa svoje srce, što je također bilo neuobičajeno.

Mama se zabrinu:

Šta ti je? Je li ti dobro? Nemoj ići na utakmicu.

Dobro mi je, samo pipam na kojoj mi je strani srce da me ne ubodeš.

Mama mu prikači bedž:

Majmunac jedan!

Pred stadionom je bila gužva. Veliki ulaz bio je zakrčen ljudima, i kad je tata ušao sa sinovima u to gusto mnoštvo, dođe nekoliko autobusa sa novim posjetiocima i sve se zatalasa i zatisnu, kao da je navalilo krdo goveda. Fari je bio na tatinim ramenima. Još je bilo dječaka na ramenima a ramena su bila uz ramena, kao da su dio zajedničkog tijela. Tata reče Pariju da ustane i da hoda po ramenima i glavama do ulaza i da pruži ruke redaru na ulazu i da zamoli da ga smjesti na sjedište A 180, treći red lijevo. Još nekoliko dječaka je trčkaralo preko stisnutih glava i preko ramena. Niko osim njih nije mogao pomjeriti nijedan dio svoga tijela. Jednostavno su bili nošeni ka ulazu, stenjući i zijevajući od muke. Tata je samo štitio Adija rukama i pogledao koliko još ima do kraja.

Kad su se, najzad, smjestili, kad je tata želio da se opusti, odmori i uživa, Fari poče seriju zapitkivanja:

Ko su oni što viču?

Svi viču.

Oni što najviše viču?

Ono su navijači "Zvezde".

A koji su oni tamo sa trubama?

Ono su navijači "Sarajeva".

A šta je ono puklo?

Petarda. Neka ti Adi objasni šta je petarda.

A šta je ono kod ulaza?

Ono je vojna policija.

A šta je ono zeleno?

Ono je vojna hitna pomoć.

A čije su ono zastave?

Ono su naše zastave.

Toliko puno zastava?!

Ono su sportske zastave.

A ko je onaj u kolicima pored igrališta?

Ono je invalid. On ne može hodati.

A kako je on došao na utakmicu?

Neko ga je dovezao.

A ko ga je dovezao?

Ne znam. Neko njegov.

A što je ovaj go pored nas?

Toplo mu je. Vidiš koliko je debeo.

Debeli, debeli! poče Fari uzvikivati.

Nemoj tako, reče tata. On ima pravo da bude debeo.

Nema pravo da se skida. Nije on igrač.

Lijepo si rekao. Pogledaj igrače. Hajde, navijaj za nekoga. Gledaj kako to Adi radi.

Adi je poskakivao "Zvezda! Zvezda!"

Debeli je pio, mezio i povremeno spominjao "Saraj'vo, Saraj'vo!" Njegovo društvo je uživalo na suncu. Boce su bile pod sjedištem, čašice među njima i meza.

Kako su zvezdaši bili grlati, Debeli između dva zalogaja povika iz bijela grla:

Spirjanit ćemo vas!

Nije imao volje da to ponavlja jer su "Zvezdini" igrači već nadirali ka protivničkom голу.

Gledaj ih! reče tata.

Dosadno mi je, reče Fari.

Nećeš ti više sa mnom na pravu utakmicu. Dosadno mi je na utakmici.

Zašto ti je dosadno? gledaj sada, eno izvode penal! Je li bio gol?

Čuješ da zvezdaši vrište, vidiš, Adi skače u nebo. Bio je gol.

Nisam vidio. Pa, zagledaj se malo! Ne valja. Ne ponavljaju se udarci. Ali, ovo je prava utakmica! Gledaj ili ne gledaj! Hoću dolje, na travu! Na travu hoćeš?! Ni... Za sve mene skrivljuješ! Ne skrivljujem te, ali ti si došao da gledaš. Bolje je na televiziji. Tamo se lijepo ponavljaju udarci, nekoliko puta.

Ponavljaju se udarci! Ali ovo što gledaš je neponovljivo, ovo je pravo!

Pravo je na televiziji, reče Fari.

Nećeš ti više sa mnom na pravu utakmicu.

I neću. Dosadno mi je. Vodi me kući!

Sačekat ćeš još dva sata, i tačka!

Fari poče lupati nogama i poče se buniti i vriskati kao Damjanov zelenko.

Tata ga odalami po guzici, zatim ga zagrlji, zatim poče brisati naočari, zatim pade i "Zvezdi" gol koji tata nije vidio. Nervozno je žmirkao prema igralištu, ali mu lopta nije mogla ući u pogled.

Fari ponovo dobi po guzici.

Iako ovaj put bez osobitog razloga.

Te, možda hiljadu i prve večeri, nije bilo napornog uspavljivanja. Sinovi su brzo zaspali pošto ih je tata nagovorio da poslije utakmice trče oko stadiona. I sinovi su trčali za nagradu. Parije dobijao izvjesnu prednost na startu i tako je svaka trka bila izjednačena. Na kraju je došla nagrada, a njihovo brzo uspavljivanje također je bilo svojevrsna nagrada roditeljima.

Rano su pospali i tata je otišao da gleda film koji se zvao Valter brani Sarajevo. Mama nije voljela te borbene filmove. Tata je volio borbene filmove i obećao je da će jednom i sinove povesti da gledaju. Mama je bila doma, gledala je kasni muzički program na televiziji i čekala da se tata vrati. Još nije bila ponoć. Pomisli kako ti naši ratni filmovi dugo traju. Tate još nema. Možda će svratiti u Klub na pivo... Muzički program je bio pri kraju. U jednom trenutku mami se učini da sinovi ne spavaju.

Uđe u dječiju sobu. Fari se probudio. Sjedi na krevetu, uzbuđen. Mama ga opipa.

Ti si moka!

Sanjao sam da sam umro, reče.

Ustade iz kreveta i zaplaka. Uzmi mi ovaj ružni san iz očiju! Mama se uznemiri: Fari nije nikada plakao. Zagrlji ga. Čvrsto.

Je l' da, mama, ja, kad porastem, izmislit ću da nikad ljudi ne umiru. Porušiti će se svi grobovi i neće biti umiranja. I Adi neće umrijeti, porušit će se i njegov grob... Grobovi treba svi da umru. Da ne bude groblja.

Razumijem te, sine, ali šta ćemo s ljudima kad ipak umru jednoga dana?

Treba da ljudi kad umru da lete, lete, lete...

Eto, to je zanimljivo, reče mama. O tome ćemo još pričati. Svi ljudi ponekad sanjaju slične stvari. Sjećam se, i kad sam bila u Moskvi, slično si sanjao.

Kad si bila u Moskvi, sanjao sam da si ti umrla i da si mi u džepu, u kutiji. Dok si ti bila u Moskvi, stalno sam u džepu držao mali bibi, da se ti vozaš.

Koji si mi bibi dao?

Onaj tetrapak.

Hvala ti za taj mali bibi. To je sve zato što me voliš. Zato što si me poželio.

Poželio sam u snu da sam kuća pa da otvaram sva vrata i prozore.

Neću više ići toliko dana. Moje pozorište je davalo predstavu u Moskvi. To je važno, i to se rijetko događa.

Idi ti toliko dana, samo nemoj toliko noći.

Mama se nasmija i ponovo ga prigrli.

Svaku noć sam te sanjao. Sve mi dolaziš u oči.

Moram ti priznati, i ja sam, kad sam bila kao ti, svašta sanjala. To je prirodno.

Gdje je tata?

U kinu.

Kad me tata prošli put odnio sebi u krevet, sanjao sam: Bila je tu jedna ptica, pod mojim jastukom. Ja sam njoj dao svoje ruke, i ona meni krila i puno sam letio.

To je lijepo. Meni je majka govorila: kad se sanja letenje, tada se raste.

Adi se promeškolji i otvori oči.

Jesmo li te probudili.

Niste.

Jesi li ti nešto sanjao?

Adi nije odmah odgovorio. Poslije reče:

Sanjao sam da čitalac piše knjigu, da knjiga piše olovku, da olovka piše pisca...

Ispričaj tati. To će mu se dopasti.

Gdje je tata?

Tata je u kinu.

Koliko je sati?

Eno, otkucava ponoć.

Tata voli kad mu pričamo snove, reče Adi, Samo ne voli kad Fari počinje izmišljati. Bez veze.

Jednom je rekao "Dosta mi vas je!", reče Fari. A ja znam pričati.

To je pretjerana riječ, ali i vi ponekad pretjerate, reče mama.

Adi je ispružio glavu s gornjeg kreveta i tako su razgovarali i gledali se.

Kad odem u vojsku, umr'et ćeš za mnom, reče Fari.

Hajde, zgusnite se sada ovdje, zajedno. Ja ću vas uspavati.

Adi se spusti na donji krevet.

I još je rekao da mu se ja ne sviđam i da će me baciti u Mrtvo more, da budem odmah mrtav.

Nemoj izmišljati, reče mama.

Rekao mu je, reče Adi. Rekao mu je!

Hajde, zgusnite se u krevet, pokrijte se. Ja ću vam strah huknuti u džep, zatvoriti ga i san će vam biti lijep i šaren kao leptir.

Je li bog zrak, mama?
Nemoj, Fari, molim te, više!
Mene je tata vodio u boginicu i objašnjavao mi šta su katolisti.
Dobro, to je bilo dok je bio dan. Sada još jedna moja mala pjesmica za dobar san. I gotovo.

Pop je bio crn i brojao je pare.
Neka vas tata opet vodi u boginicu, ali sada moramo misliti na druge stvari.
Fari je lagao.
Ali, prije spavanja, još malo zanovijetanja. Evo ga:
Mama, daj mi vode.
Ustani sam.
Već ležim, mama!
Ustani sam, ponovi mama i priđe prozoru da namjesti zavjesu.
Ja sam cvijet i moram svake večeri dobiti vode.
Mama ga pomilova po kosi.
U pravu si, ti si cvijet i mama će te zaliti. Ali, pazi, nasmija se, da ne bude noćas pi-pi...
Fari popi samo gutljajčić.
Nisi žedan?
Nisam.
Šta hoćeš od mene?
Čini mi se da sam se opet zaljubio u tebe.
Baš lijepo. Ja sam se također zaljubila u tebe, dovde! Najviše te volim kad spavaš i kada se budiš, onako vedar i bistar. I odmah se oblačiš.
Fari ne dade majci da se udalji. Zagrlji je.
A imaš li ti ljubavnika?
Nemam.
Ali, to je moderno.
Zaljubljena sam u vas. I tatu volim. Zar to nije dosta?
Kada se pomodiš, javi se.
Hoćeš da budem moderna? Zar nisam?
Hoću da budeš kao ona glumica na televiziji.
Pa, vidjet ćemo. O tome možemo popričati s tatom. Možda se tata neće složiti s tobom.
Tata je... ovaj...
Šta je tata?
Tata je zaljubljen u Josipu Lisicu.
Ti lagiš, reče Adi.
Tata nas voli, reče mama.
Ponekad voli, ponekad ne voli, reče Fari važno.
Mama se nasmija.
Dosta je bilo! Stalno pričaš o tati kao da si ga već poželio. Laku noć...

Mama ugasi svjetlo.

Mama, slušaj ovo: Ovo nije stvarnost, a pričat ću ti kao da je stvarnost.

Zar nije bilo dosta?

Nemoj još gasiti svjetlo. Gledao sam slova u slikovnici: Slova se smiju kao moj tata!

Vidim, poželio si ga. Da te pomazim.

Mama zagnjuri glavu među njihove glave.

Ljubi me previše! reče Fari.

I mene! reče Adi.

Zaspite ovdje. Kad tata dođe neka vas razmješta.

Majka upali malo svjetlo.

Majka im zapjeva tiho, tiho da se čuje kako pauk plete mrežu, kako mrav s mravom razgovara i crv gricka drvo... I tako dođe san. Iznenada.

MOŽE LI SE SJENKA IZBRISATI?

Fari je kakio na samoj obali Egejskog mora. Ukopao je mala, oštra stopala u vreo grčki pijesak i brižljivo pogledao na horizont divlje plaže i morski horizont. S jedne strane bojao se morskog psa, a s druge strane – ovaj sitni grčki pijesak izgledao je iz Farijevog čučnutog položaja kao afrička pustinja. I samo je trebalo da se pojave beduini na devama ili razbojnici na brzim konjima. Pitanje šta je Fari još očekivao, jer – kad su se približavali granici rekao je majci u kolima "Ja ću tebi kupiti u Grčkoj roba da ne opereš nijedan tanjir!" Fari je ponekad govorio stvari kojima ga niko nije učio.

Na pješčanom horizontu iznenada se pojavi italijansko kamp-vozilo.

Fari pogleda tatu, otužno.

Tata je stajao u blizini da bi sinu činio hlad i da bi ga ohrabrio da istraje u svojoj kakinskoj nakani. Nije bilo drugog izbora.

Bilo je podne. Nigdje sjenke.

Fari se još trudio i crtao na pijesku svoje ime: IRAF. Sunce proviri preko tatinog ramena i stušiti se na bjeličastu guzu kao roj vrelih strijela.

Fari se pomjeri, ali se sjenka ne pojavi.

Može li se sjenka izbrisati? upita.

I ja sam iznenađen kako u Grčkoj u podne nema sjenke. Mora da smo se približili ekvatoru. A to je sredina globusa zemaljskog. Sada je kraj ljeta i Sunce se popelo visoko da ne može više. I prži. Pravo na nas. Kao da smo u Africi. Ne da ni jednoj sjenci da se pojavi. Sunce hoće da se sve životinjice ukopaju duboko u pijesak, sve životinje da se zavuku u gustu džunglu, i sve ribe da se spuste u dubinu, dokle sunčevi zraci ne dopiru.

Eto kola! Vidjet će me!

Nema veze. Oni su Talijani. Oni ne znaju naš jezik, reče tata, utješno.

Talijani misle da je moja guza krofna? Talijani će misliti da je tvoja guza kroma. Oni će od moje kite misliti da je viršla?

Da. I tvoja kaka je crvena, i oni neće vjerovati da je kaka.

Joj, da nije crvena od krva?!

Nije crvena, šalim se.

Talijani protutnjaše dvadesetak metara sjeverozapadno. Zatim počеше voziti ukrug oko Parija i tate. Točkovi su jedva razgrtali pijesak. Vozač je povećavao brzinu i sužavao krugove. To je činio s čudesnim užitkom, izvurio je glavu iz kabine i dovikivao Cacone!

Šta više Talijan?

Viče ti Cacone! Kakonja.

Fari mu odmjeri od šake do lakta ne mijenjajući položaj. Tako sitan, go, izgledao je kao zečić.

Šta to ti pokaza Talijanu?

Uslovni refleks, reče Fari i ponovo odmjeri od šake do lakta. Bio je ljut.

Tata, ti reče da Talijani ne znaju naš jezik.

Talijani ne znaju naš jezik, ali smo mi, izgleda, ukrali Talijanima tu riječ. I oni kažu kaka. Možda i Grci tako kažu. To je stvar koja se tiče sve djece na svijetu.

Ne razumijem te! Jesmo li mi prije kakili ili Talijani?

Prvo su Talijani.

Zato je to njihova riječ.

Zato.

Pa, sada su me prokužili šta radim. A?

Nema veze, posao je obavljen.

Šta će oni reći o meni kad se vrate u Italiju?

Reći će da si kakonja i pišonja.

Mrš, tamo!

Talijanska kola su još orala pijesak u krugovima, zatim uključiše muziku i udaljile se prema Asprovalti. Asprovalta je bila sjeverno. Vidjela se bijela crkva i bijeli restorani uz obalu.

Tata uze Parija, jednostavno ga baci u dubinu i sam zaroni u valove. Fari je mogao da pliva u njegovoj blizini i da se povremeno oslanja o tatina ramena. Tek je proplivao prošlog ljeta.

Je li tačno da u Grčkoj ima morskih pasova?

Ko ti je rekao da ima?

Adi je rekao da ovdje ima morskih pasova koji su kao dvaput naši.

Adi se šali. Grčki morski psi su kao i naši.

A ima li ih ovdje?

Ima, tamo, daleko, daleko, kuda prolaze oni brodovi.

Kad su se okupali pošli su kroz nudističku plažu. Fari je gledao djevojke kao da ih nikada ranije nije vidio. Kao da su drukčije od onih na Jadranskom moru. Zastajao je i pažljivo

zagledao.

Ne znam jesu li bolje mačke sa većim sikama ili sa manjim?

Ne znam ni ja, sine. Ova svaka izgleda kao torpedo! Šta je torpedo?

Torpedo je mala raketa što razbija i najtvrdi oklop od gvožđa.

Ova je dobra za tebe, reče sin. Gledaj kakav ima karmin na nogama, kao krv.

Ona druga ima bolji kupaći kostim, reče tata.

Ne vidim joj kostim.

Najbolji je kostim koji se ne vidi.

Pitat ću mamu.

Ne razumije se mama u to.

Razumije! Razumije! Govorila je da će se skinuti, da će se odvojiti od nas, da je niko ne vidi, i da će govoriti samo njemački, da je ne razumijemo.

Kako bi bilo da povedemo jednu od ovih Njemica, ako se mama odijeli? Jesu li tebi bolje plavuše ili crнке?

Plavuškice su bolje i mekše.

Tako: bolje i mekše?

Jesu!

Ja bih tebi onu crnu, debelu, našali se tata.

Fari odmjeri od šake do lakta.

Opet to?! pobuni se tata.

Uslovni refleks, reče sin.

Ti si neodgojen. Uči li te deda tome?

Ja sam sesualni manijak.

Mi se ovdje šalimo. Na odmoru smo. Kad se vratiš u obdanište nemoj da budeš glavni u nekim stvarima.

Putovanje u Grčku bilo je obećano još prošle godine. Adi i Fari morali su pokazati na geografskoj karti sva mjesta koja će vidjeti i put od Sarajeva do Asprovalte. I morali su pričati o onome što će vidjeti usput. Srećom, u tome moranju bilo je skriveno zadovoljstvo koje su postepeno otkrivali. Naravski, tata je prvi sve pokazao i pričao.

Prvo Višegrad sa ćuprijom na Drini da, kad budu u starijim razredima, mogu pričati da su šetali ruda. Zatim manastir Mileševo s bijelim anđelom "s poštanske marke", zatim Kosovo polje s turbetom cara Murata i spomenikom srpskim kosovskim junacima na uzvišenju zvanom Gazimestan, zatim stari grad Skoplje, kameni most na Vardaru, Daut-pašin hamam, stara crkvice, stara džamija, zatim stari grčko-rimski grad Stobi u dolini Vardara, sa znamenitim iskopinama, granični prelaz u Đevđeliji, vožnja na jug, zatim grčki lučki grad Solun i, desno, put ka Asprovalti.

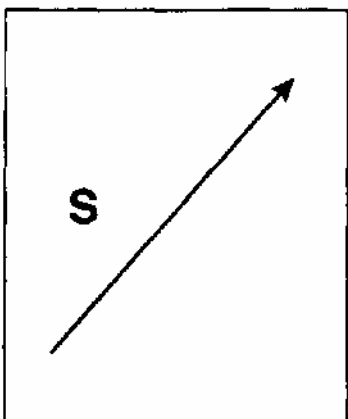
Tata je govorio da prije svakoga putovanja saznaju što se više može saznati o predjelima i mjestima u koje putuju. Ako treba, i sve o ličnostima koje će susresti ili o kojima će se govoriti. Bez obzira na obzir.

Adi je već sve znao, a Fari bi krenuo prstom po karti, došao lijepo do Višegrada, znao je

gotovo sva slova!, prešao Drinu preko mosta i uputio se prema Beogradu, umjesto u Prijepolje. Ali, mora se priznati da je s lakoćom znao pronaći Grčku i Solun i pročitati THESSALONIKI. Tata je ta pričanja počinjao ovako, bez veze: Sjećam se i kako sam prvi put čuo za boj na Kosovu. Bio sam na ljetovanju u Tihoj kod Cavtata. U mojoj četi bila je i djevojčica koja mi se dopadala vraški, koja je bila moje gledanje, što bi rekli stariji ljudi. Bila je mojih godina ili malo starija, plava, lijepa; sličila je mojoj majci. Ili se meni činilo. Samo sam je gledao. Ponekad smo plivali zajedno, a jednom sam joj, čak, vadio ježeve bodlje iz pete! Sada je tamo plaža hotela "Albatros". Jednog popodneva odredi upravnik nas dvoje da pripremimo zidne novine. Vi ne znate šta su zidne novine, a neću vam ni objašnjavati. Nas dvoje smo se našli u njenoj sobi i djevojčica je donijela rebus

BOJ

da ga ja pročitam:

Sutradan je donijela i druge rebuse: O Skoplju sam već nešto znao i nije mi bilo teško da se dosjetim. I da se pokažem pred njom! Moj otac je služio vojsku u Skoplju i pričao mi o Vardaru, o stotinama dućana, o leblebiji, o bozi, o škembe-čorbi, o gravče na tavče. Želio mi je pokazati da zna makedonski. Često je ponavljao rečenicu koju je pročitao na vratima neke stare aščinice: SEKOE SABAJLE ŠKEMBE ČORBA. Ja sam to zamišljao i želio sam jednom doći i probati sva ta jela i pića... Mnogo kasnije došao sam u Skoplje, ali nisam ništa od toga poželio. To što sam poželio nije bilo za jelo: Jednu pjesmu u ljetnoj bašči Oficirskog doma. Tužna je nedjelja mada je cv 'lječe svud, čekam te, dragana, znam daje uzalud! I orkestar Doma. Sve mladi momci.

Adi i Fari prasnuše u smijeh. Naime, tata je počeo pjevati. To je zaista bilo smiješno.

Nemojte se smijati, reče tata mudro. Svi oficiri bili su zaljubljeni i svi su pjevali. Kad je Dimče završio i kad je orkestar utihnuo, dvojica oficira potegli su pištolje i pucali uvis.

Šta je bilo s onom djevojčicom? upita Adi.

E, otegnu tata, poslije dva dana našega crtanja i bojenja tih zidnih novina, kad smo ih donijeli na velikom pak-papiru i kad je upravnik rekao da je u redu, jedna mlađa djevojčica otkri da smo plavuškica i ja zaboravili jedno slovo i izradili ZIDNE NOVINE! Naravno, svi su nam se smijali, i to ismijehivanje trajalo je do ručka. Meni je bilo drago što smo uradili nešto na svoju ruku, makar i pogrešno. Međutim, djevojčicu je bilo stid. Takav je život!

A kad su Adi i Fari ostali sami, Adi je oponašao tatino pričanje, govoreći malo kroz nos:

"Djeco, Grčka tone u more! Pogledajte ovo razbijeno kopno, ovu katastrofalnu razuđenosti Sve grčke rječne doline su potonule, sva njena plodna ravnica je pod morem. Grčka, to je ostatak ostataka, to su grebeni i krš, pustoš koju ni bog mora Posejdon nije htio da uzme!... Ali i ovo što je ostalo, vrijedno je vidjeti, dok je još tu, jer – Grčka i dalje tone. Za kratko vrijeme samo će vrh Olimpa viriti iz Egejskog mora. Neizostavno!

Djeco, kada su svi ovi grčki otoci Tasos, Limnos, Lezbos, Hios, Samos, Leros, Rodos, Karpatos bili zajedno, zapravo – to nisu ni bili otoci već nazivi planinskih vrhova, samo je veliki otok zvani Atlantida stajao posebno u moru, južno od Krita, vidite taj Krit na karti, kako se istegao, kao da želi zaustaviti grčko tonjenje. Međutim, djeco, u jednom katastrofalnom zemljotresu, Atlantida je odjednom potonula, sa svim svojim divnim zgradama, ljudima i životinjama, životinjama sa tri glave, kakvih danas više nema; a Grčka se raspukla kao torta i istopila u moru, kao što vidite. Jedan poveći Kiklop mogao bi preći od Tasosa do Krita koračajući s otoka na otok da ne pokvasi noge...

Djeco, Grčka tone u more, idemo vidjeti to što je ostalo..."

Adiju i Pariju najzanimljivija stvar na cijelom putovanju bio je granični prelaz. U početku su bili pomalo razočarani što se do granice ne dolazi tako jednostavno i što se toliko čeka. Morali su se zaustaviti u koloni vozila, čitav kilometar prije granice. Bilo je ljeto i mnogi putnici su željeli u Grčku, na kupanje. Jedno vrijeme su pomagali tati da gura kola – svi putnici su pomalo gurali svoja kola, da ne pale motore. Kad su se dovoljno približili granici, mama reče:

Daj mi pasoše, idemo mi!

Odvela ih je do samoga graničnog prelaza, do carinika i pograničnog milicionera.

Eno naše graničarske karaule, rekla je. Tamo na brežuljku, desno. Vidite našu zastavu.

Visoko iznad stražarnice vihorila se jugoslavenska zastava. Vidjeli su i stražara s automatskom puškom. Šetao je tamo-amo.

Gdje su grčki vojnici? upita Adi.

Grčka karaula se ne vidi odavde. Vidjet ćemo je poslije.

A gdje je patrola i pas? upita Fari.

Patrola je negdje pored granične linije. Mi to ne vidimo odavde.

Moramo vidjeti graničarskog psa, reče Fari.

Pas je negdje u hladu, reče mama.

Prišli su prvom cariniku. Upravo je zavirivao u prtljažnik nečijih kola.

Dječci su sve gledali s velikim zanimanjem.

Zašto carinik nema krunu na glavi? iznenada upita Fari.

Adi se nasmija posprdno. Kao "Vidi glupog pitanja!"

Pitanje nije bilo tako glupo kao što je u prvi mah izgledalo.

Sine, reče mama, drugo je car, a drugo carinik. Car je vladar, car je glavni, a carinik samo skuplja novac za cara. Carinik je carev poslušnik. Skuplja pare i robu.

Kakvu robu?

Svakakvu. Stanimo malo ovdje pa ćete vidjeti kako se uzima roba i novac za cara... Ovo je carina, carinarnica. Kada se mi budemo vraćali, vidjet ćete hoće li nama išta uzeti.

Pa, mi nemamo cara, reče Adi.

Države postoje i bez careva. Samo se tada država ne zove carevina. Ako ima kralja, onda je kraljevina. Naša država je republika. Narod vlada. Narod odlučuje.

Mogu li ja biti vladar? upita Fari.

Možeš, reče mama. Svaki građanin Jugoslavije može biti vladar u svojoj zemlji. Zar to nije lijepo?

To mi je malo naporno, reče Adi.

Kola su nagazila široki grčki auto-put. tata poveća gas. Jurili su pravo na jug, pravo u Grčku.

Zrak mi prohladnjuje uši, reče Fari zadovoljan.

Međutim, bilo je bržih kola na istom puru, u istom pravcu, po istom suncu.

Tata, daj gas!, reče Adi.

Ne može brže, reče tata.

Kada ćeš ti kupiti nova kola?

Tata šuti.

Opet neko projuri pored njih. Kao strijela.

Ova kola su staromodna, reče Adi.

Ova kola su kupljena kad si ti rođen. Znači, i ti si staromodan.

Jesam, reče Adi ružno.

Ova kola ne mogu prestignavati, reče Fari još ružnije.

Tako su došli u Grčku otvorenih očiju i bez žurbe.

Glavni život bio je na plaži. Iz riđeg asprovaltskog pijeska izvirivale su ljubičaste školjkice. Pijesak se pružao unedogled. Iznad mora šarenih suncobrana pružala su se ispečena grčka brda sa zlatnim strnjistima, zelenim vinogradima i živahnim voćnjacima.

Tako je bilo.

Drugog dana dječaci su se izgubili.

Dugo ih nije bilo. Mama se brinula, tata se nije brinuo.

Rekao je "Doći će, nemaju se gdje izgubiti!"

Prije nego su se pojavili, mama je otišla da ih traži.

Gdje ste vi? Mama se zabrinula.

Gdje je mama? upita Adi.

Eno je. Vraća se sva izbezumljena. Kako se možete toliko udaljavati bez našeg znanja?

Mama dotrča. Zagrli ih. Nije ih grdila.

Zarobili su nas gusari i dali su nam sok od bambusove trske, reče Adi. Gust sok od koga rastu mišići za kung-fu.

Nisu bili pravi gusari, reče Fari. To su neki Grci.

Adi se nasmija:

Snimali su film o gusarima i nas su uzeli kao zarobljenike. Fol!

Što baš vas? upita mama. Sad ću vas izudarati.

Ne znam, reče Adi. Fari je uvijek želio da bude gusar.

To je!

Nije to razlog. Razlog je što su naše kože bijele, a drugi dječaci su već pocrnjeli... A crni gusari zarobljavaju bijele dječake, za otkup.

Jeste li plakali? upita tata.

Plakali smo dok nam nisu dali gusarske kape i sok od bambusove trske.

Mogli su vas uzeti za posve, reče tata. Bilo mu je drago što su se vratili, ali to nije pokazivao.

Šuti, kaže mama, sad ću ih izlemati, obojicu!

Tata se smije:

Da su ih uzeli za posve Fari bi bio Farios Udaludis a ti Adis Vragopulos. Lijepa grčka imena.

Ovdje bi nam bilo super, kaže Adi. U pola noći možeš ići u kupovinu.

I jogurt od koze, reče Fari. I automati za igru.

Kako ste se izgubili.

Skupljali smo školjke i sve išli, išli obalom. Nismo gledali suncobrane, samo smo trčali plićakom.

Bože blagi!

Tako smo došli do mjesta gdje je Fari kakio na obali. Prvo smo vidjeli krugove u pijesku, kako si pričao, a onda smo vidjeli i Farijevu kaku u sredini... Fari je tada zaplakao: "Ovo je moja kaka, a nema mi tate!"

Nisam plakao.

Plakao si.

A ti si se prepao pauka!

Kakvog pauka?

Nisam se prepao, mama.

Prepao se običnog pauka u pijesku.

Mama, nije bio običan pauk, ovalika mu glava, kao u crne udovice.

Mama se nasmija:

Ah, ti si na mene, bojiš se baja...

Da, mama, i Adi je električan na pauka, kao i ti, reče Fari zadovoljan.

Ah, nije baš električan, ali je tu negdje, reče mama kroz smijeh.

Ti grčki dani su trajali na suncu.

Noći su bile svježije i zamamne.

Adi se prvi sjetio daje danas mamin rođendan. Tata ih je uputio gdje mogu kupiti neki poklončić, od svoga grčkog džeparca, a on ih je sve poveo na večeru u restoran "Faros", smješten na uglu njihove ulice koja je izlazila na obalu.

Sjeli su vani. Čuo se šum valova Egejskog mora i tiha muzika iz restorana. Noć je bila vedra, mediteranska. Sa mjesta gdje su sjedili mogli su vidjeti dvije hiljade zvijezda u nebu.

To je vrijedilo vidjeti. Obalom je šetao šaren ljetni svijet. Sve je, tako, bilo prikladno za mamin rođendan. Nismo o tome pričali. Samo smo dobili gusti narandžin sok i čekali ribe koje je mama pročitala konobaru. Tata je rekao kalamari i dobio hobotnice, strašnu hobotnicu u duguljastom tanjiru. Sjekao je njene krake i jeo. Bljak! Mi to nismo voljeli. Konobari su bili mladi i učtivi, što se mami dopalo, a došao je i gazda da nas pozdravi. Gazda je već znao mamu i tatu jer su ovdje dolazili. I gazda je poželio da mu oni uvijek dolaze. I mi smo željeli, dabome.

Tata se zarumenio uz grčko vino i počeo je svoju lijevu priču o Pariju:

Dok je danas Fari bio na divljoj plaži i nešto radio, nisam htio da ga uznemiravam, nisam želio da mu priznam da ga – u tom delikatnom položaju, – posmatraju u isto vrijeme: gusari s grčkog gusarskog otoka Lezbosa. Jest da je Zemlja malo okrugla, ali taj otok nije daleko, a ako je i daleko – gusari su durbinili s visokih osmatračnica. Osim toga, onaj bezobrazni Talijan oblijetao je oko nas kao velika muha zonzara. To što bi ga zdurbinili gusari nije ništa neobično – Egejsko more je njihovo područje i moraju pratiti sve što se zbiva na obali i na pučini. Međutim, njega su zdurbinili i gusari s vrha svjetionika koji se nalazi pravo tamo – tata pokaza na jug – na otoku Farosu. Zato se ovaj gazdin restoran zove "Faros". To mi je on objasnio. Ako ne vjerujete otiđite do vrata unutrašnjeg restorana i vidjet ćete na zidu svjetionik na Farosu, visok sto dvadeset metara. Vidjet ćete i nacrtane gusarske lađe ispred svjetionika koji noću baca farove, otuda riječ: far, baca farove na udaljenost od pedeset kilometara! Kako to radi bez struje, to je tajna starih naroda koja još nije odgonetnuta.

Nestvarno? upita Fari.

Nestvarno, reče tata.

Dječaci odjuriše u restoran i odmah se vratili.

Jeste li vidjeli? upita tata radoznalo.

Vidjeli smo, reče Adi. Nije tako visok kako si rekao.

Ta zidna slika mogla je biti i ljepša. Svjetionik je bio kao neboder. U ono vrijeme! Bio je jedno od sedam svjetskih čuda... To je sve tamo – tata opet pokaza na jug, preko Egejskog mora – na ušću rijeke Nil u kojoj živi nilski konj.

A živi i krokodil, reče Adi.

Živi, reče tata. Obala Nila ne vidi se od krokodila. Sunčaju se da im koža pocrni. Ko mi ovdje.

I šta su rekli gusari? upita mama.

Rekli su iz sveg glasa "Ko to bjeloguz zagađuje našu okolinu, e-hej!" Ja sam se bio ušutio. Poslije je onaj dosadni Talijan omeo poruke. Bilo je gusto! A, Fari?

Jeste!

Srećom, ni gusari ne znaju naš jezik i to nam pomaže da ih zbunimo.

Mama se nasmija u namjeri da okonča priču.

Menije ipak ljepše na "Farosu" nego na Farosu. Živjeli, djeco! Živio, živi ratni pisce!...

Tada grčki momci zaigraše sirtaki između naših stolova. Prvo jedan, zatim drugi, zatim treći. Iz obližnjih kola pustili su muziku s kasetofona. Onaj prvi, najljepši, obrisa čelo i nakloni

se prema našem stolu, posebno se nakloni mami i pruži joj ruku za igru i mama krenu, jednostavno kao da je to već ranije činila, u Grčkoj; mama prihvati ritam igre, neočekivano živo, kao da je to najobičnija stvar na ovome svijetu.

Tata se blago smješкао a mi smo uživali jer je mama pružila ruke prema nama i sada smo i mi igrali sirtaki.

Ispred terase, ispod naših toplih stopala, širila se mlaka prostirka famoznog pijeska, širila se mlaka pjena Egejskog mora i njegov topli večernji šapat. Bilo je ugodno toplo, mjesečina gusta kao u Ezopovim basnama.

BILJEŠKA O PISCU

ALIJA ISAKOVIĆ (1932-1997.), završio je Geološku tehničku školu u Beogradu i Filozofski fakultet – jugoslavenske književnosti i srpskohrvatski jezik u Sarajevu. Promijenio je mnoga zanimanja prije nego je počeo pisati. Bio je tvornički radnik, istraživač urana (prospektor), tehničar u geofizici, tv-scenarist, urednik časopisa za književnost "Život", urednik edicije Kulturno nasljeđe u "Svjetlosti". Ovo mu je prva knjiga namijenjena mladima.

U književnost je ušao romanom "Sunce o desno rame", zatim je objavio više knjiga proze, knjigu drama "Krajnosti", knjigu putopisa "Jednom" i knjigu "Neminovnosti", koja donosi Isakovićeve tekstove o baštini i našem jeziku. Bavio se i književnohistorijskim radom i priredio prvu antologiju muslimanske književnosti "Biserje", izbor bosanskohercegovačkog putopisa "Rodoljublje", priredio zbornik radova "Hasanaginica, 1774-1974", i brojne druge knjige starijih pisaca.